

Centar za građansko obrazovanje
Centar za razvoj nevladinih organizacija
Evropski pokret u Crnoj Gori
FOSI ROM

Evropska komisija Izveštaj o napretku Crne Gore za 2007.

Evropski parlament Rezolucija o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju

Podgorica, 2008

Donator:

Evropska komisija
Izveštaj o napretku Crne Gore za 2007.
Evropski parlament
Rezolucija o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju

Biblioteka EVROPSKE INTEGRACIJE

Urednica

Daliborka Uljarević

Izdavači:

Centar za građansko obrazovanje, www.cgo-cce.org Cen-

tar za razvoj nevladinih organizacija, www.crnvo.cg.yu

Evropski pokret u Crnoj Gori, www.emim.org

Za izdavače:

Daliborka Uljarević

Goran Đurović

Momčilo Radulović

Prevod i obrada:

Centar za građansko obrazovanje

Lektura i korektura:

Milena Milunović

Dizajn i produkcija:

Ilija Perić

IDENTITY & PROMOTION

Štampa:

Studio MOUSE

Tiraž:

1000 primjeraka

ISBN

SADRŽAJ

1. Uvod	7
1.1. Predgovor	7
1.2. Kontekst	8
1.3. Odnosi između EU i Crne Gore	8
2. Politički kriterijumi	11
2.1. Demokratija i vladavina prava	11
2.2. Ljudska prava i zaštita manjina	21
2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze	28
3. Ekonomski kriterijumi	31
3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije	31
3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u okviru Unije.	39
4. Evropski standardi	45
4.1. Unutrašnje tržište	45
4.1.1. Slobodno kretanje roba	45
4.1.2. Kretanje ljudi, usluga i pravo osnivanja	47
4.1.3. Slobodno kretanje kapitala	48
4.1.4. Carine i oporezivanje	49
4.1.5. Konkurencija	51
4.1.6. Javne nabavke.	52
4.1.7. Zakon o intelektualnoj svojini	52
4.1.8. Politika zapošljavanja i socijalna politika.	54

4.1.9. Obrazovanje i istraživanje	57
4.1.10. STO pitanja	58
4.2. Sektorske politike	59
4.2.1. Industrija i MSP.	59
4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo	60
4.2.3. Životna sredina	62
4.2.4. Saobraćajna politika	64
4.2.5. Energetika	66
4.2.6. Informaciono društvo i mediji	67
4.2.7. Finansijska kontrola	69
4.2.8. Statistika	69
4.3. Pravda, sloboda i bezbjednost	71
4.3.1. Vize, kontrola granica, azil i migracije	71
4.3.2. Pranje novca	73
4.3.3. Droge.	74
4.3.4. Policija	75
4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma	76
4.3.6. Zaštita ličnih podataka	76
STATISTIČKI ANEKS	79
Rezolucija o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju	91

KOMISIJA EVROPSKIH ZAJEDNICA

Brisel, 6.11.2007.

SEC (2007) 1434

RADNI DOKUMENT KOMISIJE

Izvještaj o napretku Crne Gore
za 2007.

{COM(2007) 663}

RADNI DOKUMENT KOMISIJE

Izvještaj o napretku Crne Gore za 2007.

1. Uvod

1.1. Predgovor

Od marta 2002. godine, Komisija je redovno obavještavala Savjet i Parlament o napretku zemalja zapadnog Balkana.

Kako je postala nezavisna država nakon referenduma održanog 21. maja 2006. godine, u oktobru 2006. godine, Komisija je objavila prvi Izvještaj o napretku za Crnu Goru.

Ovo je drugi Izvještaj koji je u potpunosti posvećen Crnoj Gori. Ovaj izvještaj:

- kratko opisuje odnose između Crne Gore i Unije;
- analizira političku situaciju u Crnoj Gori u domenu demokratije, vladavine prava, ljudskih prava, zaštite manjina i regionalnih pitanja;
- analizira ekonomsku situaciju u Crnoj Gori;
- procjenjuje kapacitete Crne Gore da primijeni evropske standarde, tj. da postepeno približi zakonodavstvo i politike *acquis*-u, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju i prioritetima Evropskog partnerstva.

Ovaj Izvještaj pokriva period od 1. oktobra 2006. godine do početka oktobra 2007. godine. Napredak se mjeri na osnovu donijetih odluka, usvojenih zakona i primijenjenih mjera. Prema pravilu, nijesu uzeti u obzir zakoni ili mjere koje su u fazi pripreme ili čekaju na usvajanje u Skupštini. Ovakav pristup omogućava jednak tretman kroz sve izvještaje i dozvoljava objektivnu procjenu.

Izvještaj je zasnovan na informacijama koje je sakupila i analizirala Komisija. Korišćeni su mnogi dodatni izvori, uključujući priloge Vlade Crne Gore, država članica, izvještaje Evropskog parlamenta¹, kao i informacije dobijene od raznih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Na osnovu tehničke analize koja je sadržana u ovom Izvještaju, Komisija je donijela detaljne zaključke o Crnoj Gori u posebnoj komunikaciji o proširenju².

1.2 Kontekst

EU je priznala nezavisnost Crne Gore u junu 2006. godine. Crna Gora je potencijalni kandidat za članstvo u EU. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i EU je potpisan u oktobru 2007. godine. Privremeni sporazum je potpisan istog dana i stupiće na snagu u januaru 2008. godine.

1.3. Odnosi između EU i Crne Gore

Nakon priznanja nezavisnosti Crne Gore u junu 2006. godine, Savjet je u julu 2006. godine ovlastio Komisiju da nastavi pregovore sa Crnom Gorom o zaključivanju **Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju** (SSP). Pregovori o SSP-u sa Crnom Gorom su nanovo pokrenuti 26. septembra 2006. godine i isti su tehnički završeni decembra 2006. godine. SSP je potpisan u oktobru 2007. godine. Privremeni sporazum o slobodnoj trgovini i pitanjima zajednice je takođe potpisan i stupiće na snagu u januaru 2008. godine, a na snazi će ostati sve dok SSP ne bude ratifikovan od strane Crne Gore i svake države članice EU.

1. Izvjestilac za Crnu Goru je gospodin Vernola.

2. Strategija proširenja i glavni izazovi 2007-2008.

Uvažavajući potrebu za jačanjem svojih administrativnih kapaciteta za primjenu SSP-a, Crna Gora je napravila akcioni plan i započela pripreme za primjenu sporazuma. Komisija je dala pozitivnu procjenu administrativne spremnosti Crne Gore da primijeni SSP u oblasti carina i pravila porijekla. Pripreme za primjenu Privremenog sporazuma su započete³, a očekuje se da će Crna Gora biti u poziciji da u potpunosti primijeni Privremeni sporazum. Međutim, ovo će zahtijevati kontinuiranu pažnju i posvećenost, uključujući istovremeno i opredjeljivanje neophodnih administrativnih sredstava.

EU obezbjeđuje vodič crnogorskim vlastima o prioritetima reformi kroz Evropsko partnerstvo. Nakon prijedloga Komisije, Savjet je usvojio revidirano **Evropsko partnerstvo** za Crnu Goru u januaru 2007. godine. U maju 2007. godine, poslije konsultacija sa Komisijom, Crna Gora je usvojila Akcioni plan za realizaciju Evropskog partnerstva. Njime se obezbjeđuje solidna osnova za primjenu prioriteta definisanih Evropskim partnerstvom. Kroz Unaprijeđeni stalni dijalog se ohrabruje i prati napredak u ovim reformskim prioritetima. U januaru 2007. godine, održan je prvi **politički dijalog** - sastanak između EU (Trojka) i Crne Gore.

U septembru 2007. godine, EU i Crna Gora su potpisale sporazume o **viznim olakšicama** i readmisiji. Novi sporazumi će pojednostaviti procedure za izdavanje viza za određene kategorije građana Crne Gore, uključujući studente, naučnike, poslovne ljude, novinare i turiste. Troškovi izdavanja viza će se zadržati na postojećem nivou, a u nekim slučajevima, vize će se izdavati besplatno.

Počev od 2007. godine, Crna Gora će primiti pretpristupnu **finansijsku pomoć** kroz Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA). Višegodišnji indikativni plan (MIPD) 2007 – 2009. za Crnu Goru je usvojen u junu 2007. godine. Za 2007. godinu, Crnoj Gori je opredijeljen iznos od 31,4 miliona eura. Glavne oblasti koje su u fokusu ovog programa su administrativne reforme i vladavina prava, poslovno okruženje, saobraćaj, životna sredina, poljoprivreda i sigurnost hrane.

3. Privremeni sporazum omogućava stranama da primijene dio SSP-a koji se odnosi na trgovinu i Zajednicu prije nego je on ratifikovan od svih strana. Crna Gora se za ovo spremala, pogotovo u oblastima zaštite konkurencije, javne nabavke i carina (uvod Zajedničke nomenklature).

Tokom posljednje tri godine, 1.6 miliona eura je opredijeljeno za finansijsku pomoć **civilnom društvu**, a 3,1 milion eura za pitanja manjina i povratak izbjeglica. Programom IPA je za 2007. godinu opredijeljen 1 milion eura za podršku razvoju civilnog društva. Tekuću CARDS pomoć realizuje Evropska agencija za rekonstrukciju, ali su u toku pripreme kako bi se ta odgovornost prenijela na Delegaciju EK u Podgorici. IPA program pomoći će biti realizovan preko Delegacije EK. Srednjoročni cilj za Crnu Goru je decentralizovano upravljanje ovom pomoći.

Učešće Crne Gore u programima Zajednice stupiće na snagu po potpisivanju SSP-a i razmjeni pisama, budući da SSP uključuje i protokol o učešću u programima Zajednice.

2. POLITIČKI KRITERIJUMI

Ovaj odjeljak utvrđuje napredak koji je Crna Gora ostvarila u pravcu ispunjenja Kopenhaških političkih kriterijuma kojima se zahtijeva stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudskih prava, kao i poštovanje i zaštitu manjina. Kopenhaškim kriterijumima prati se regionalna saradnja, dobrosusjedski odnosi sa pristupajućim državama i državama članicama, kao i usklađenost sa poštovanjem međunarodnih obaveza (kao što je saradnja sa UN Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju).

2.1. Demokratija i vladavina prava

Ustav

Postignut je dobar napredak usvajanjem novog Ustava. Nakon proglašenja nezavisnosti, Crna Gora je započela pripremne aktivnosti vezane za njegovo usvajanje. U oktobru 2006. godine, novokonstituisana Skupština je usvojila zakon kojim se utvrđuje procedura za pripremu Nacrta, organizovanje javne rasprave i određivanje konačnog nacrta, uporedo sa procedurom za usvajanje i proglašenje ustava.

U novembru 2007. godine, Skupština je formirala Ustavni odbor sastavljen od 17 članova/ca, predstavnika/ca političkih partija u Skupštini kojim je predsjedavao predsjednik Skupštine. Odbor je objavio Nacrt ustava u martu 2007. godine i proslijedio ga Skupštini. Nakon perioda koji je bio određen za trajanje javne rasprave (do maja 2007. godine), napravljen je novi Nacrt ustava. Konačno je usvojen u Skupštini u oktobru 2007. godine, zajedno sa zakonom za njegovo sprovođenje.

Novi Ustav Crne Gore je u velikoj mjeri ugradio principe i evropske standarde koje je ova država prihvatila učlanjenjem u Savjet Evrope. Ustav definiše Crnu Goru kao građansku državu i garantuje nezavisnost sudstva. Zabranjuje smrtnu kaznu i obezbjeđuje poštovanje ljudskih i manjinskih prava. Predviđa sredstva kojima se garantuje civilna kontrola nad

oružanim snagama, kao i snagama bezbjednosti i obavještajnim službama. Međutim, u brojnim oblastima treba uskladiti Ustav i zakonske odredbe sa evropskim standardima. Ovo se odnosi na definiciju uloge tužilaštva kako bi se izbjegao konflikt interesa u slučajevima kada tužilaštvo zastupa državu u imovinskim i pravnim pitanjima. Uopšteno, usvajanje novog Ustava jeste važan korak u cilju daljeg jačanja demokratskih institucija, ali će sprovođenje, u skladu sa evropskim standardima, zahtijevati dodatne napore i odlučnost. Treba nastaviti sa naporima na izgradnji šireg konsenzusa u osnovnim crtama izgradnje države.

Skupština

Postojeća Skupština, nakon izbora u septembru 2006. godine, shodno zakonu, smatra se Ustavotvornom skupštinom. Skupštinu čini 81 poslanika/ca, a postoji 8 parlamentarnih grupacija. Vladajuća koalicija (koju čine poslanici/ce Demokratske partije socijaliste i Socijaldemokratske partije) je sastavljena od 41 poslanika/ce. Glavne opozicione partije i koalicije su Srpska lista, koalicija Socijalističke narodne partije, Narodne stranke i Demokratske srpske stranke, i Pokret za promjene. Albanska etnička zajednica takođe ima predstavnike u Skupštini.

Skupština je nastavila svoju zakonodavnu aktivnost i usvojila 55 zakonskih akata, što je blagi porast u odnosu na prethodnu godinu. Ovi akti uključuju veliki broj onih koji su neophodni za ostvarivanje obaveza Crne Gore u procesu pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (carinske tarife, dopune Zakona o zaštiti konkurencije i Zakona o javnim nabavkama).

Skupština je počela sa primjenom Poslovnika (usvojenog u 2006. godini) koji joj obezbjeđuje veće nadležnosti i usmjerava njen rad. Poslovníkom se naročito obezbjeđuje jasniji okvir za funkcije Skupštinskog pretresa. Njime se definiše i uloga različitih Skupštinskih odbora i tijela u zakonodavnom procesu. Zapošljen je izvjestan broj novog stručnog osoblja. Organizovan je niz *ad hoc* seminara za potrebe poslanika i stručnih službi. Ne postoji određeni okvir za obuku zapošljenih. Odbor za evropske integracije

(koji takođe pokriva i međunarodne odnose i spoljne poslove) je ponovo aktiviran. Međutim, i dalje nema jasan fokus i nedostaje mu efikasnost.

Došlo je do izvjesnog poboljšanja klime u odnosima između vlasti i opozicije što je rezultiralo većim stepenom spremnosti na postizanje konsenzusa oko osnovnih pitanja.

Nedostatak dovoljnih administrativnih i drugih resursa i dalje utiče na rad Skupštine. Skupština još uvijek adekvatno ne nadzire odbrambene i bezbjednosne strukture. Takođe, Skupština nema kapacitet da adekvatno ispituje usklađenost novog zakonodavstva sa EU zakonodavstvom.

Vlada

Slijedeći ostavku premijera u oktobru 2006. godine, predsjednik je mandat za sastav nove Vlade dao dotadašnjem ministru pravde. Skupština je izglasala povjerenje novoj Vladi u novembru 2006. godine. Program nove Vlade se zasniva na posvećenosti reformama u cilju evropskih i evroatlantskih integracija. Vlada je radila na okončanju pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), zaokružujući reforme koje vode učešću u NATO programu - Partnerstvu za mir (u koji je Crna Gora pozvana novembra 2006. godine) i nastavljajući politiku makroekonomske stabilnosti i ekonomskih reformi. Reorganizovanje državnih institucija i uspostavljanje novih tijela (nakon proglašenja nezavisnosti u junu 2006. godine) bile su ključne aktivnosti Vlade. Vlada je odlučila da racionalizuje i usmjeri svoj rad, tako da je umanjila broj ministarstava na trinaest. Prioritet je bilo jačanje Ministarstva odbrane i Ministarstva inostranih poslova.

U novoj strukturi, bivše Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije je ukinuto, a njegove aktivnosti je jednim dijelom preuzelo Ministarstvo za ekonomski razvoj (međunarodna trgovina), a djelom novoosnovani Sekretarijat za evropske integracije (SEI). Rad SEI-a i cjelokupna koordinacija Vlade u evropskim integracijama su u nadležnosti Potpredsjednice Vlade za evropske integracije (što je nova pozicija). Postavljanje bivše ministarke za ekonomske odnose sa inostranstvom i

evropske integracije na ovo novo mjesto je osiguralo kontinuitet i visok kvalitet u upravljanju evropskim poslovima, uključujući i pregovore o SSP-u. U maju 2007. godine, Vlada je osnovala Kolegijum za evropske integracije kojim predsjedava potpredsjednica Vlade a koji će raspravljati o strateškim pitanjima i pratiti cijeli proces. Osnovana je i Komisija za evropske integracije, koju čine predstavnici svih ministarstava i nadležnih vladinih agencija kojom predsjedava potpredsjednica Vlade. SEI koordinira i podržava ovaj proces. SEI je unaprijedio svoje administrativne kapacitete zapošljavajući dodatno osoblje, organizujući intenzivnu obuku i seminare. U svakom ministarstvu je osnovana po jedna EU jedinica. Ovo bi trebalo u potpunosti primijeniti i EU jedinice treba da se integrišu u rad nadležnih ministarstava. Pored toga, Vlada treba da definiše ulogu SEI-a u dijelu provjere usklađenosti novog zakonodavstva sa zahtjevima EU zakonodavstva. SEI daje svoje mišljenje na nacрте zakona. Međutim, ne postoji sistem za potpunu procjenu usklađenosti sa EU propisima. Generalno, Vlada je nastavila sa prilagođavanjima u skladu sa zahtjevima proisteklim iz statusa nezavisnosti države i u tom smislu nastavila je da usmjerava svoje aktivnosti. Ona treba da nastavi sa izgradnjom kapaciteta u ministarstvima i nadležnim agencijama kako bi se na efikasniji način bavila pitanjima evropskih integracija. Njena efikasnost treba da se dalje povećava. Uključenje civilnog društva i konsultacije sa istima treba da budu unaprijeđeni.

Državna uprava

Rad na reformi državne uprave je nastavljen. Vlada se fokusirala na reorganizaciju strukture državne uprave (usmjeravajući rad Vlade kroz 13 ministarstva i dva sekretarijata), usvajanje novih pravila administrativnih procedura, a posebno na osnivanje i uspostavljanje novih institucija sa nadležnostima proisteklim iz statusa nezavisnosti države.

Shodno Poslovniku o radu Vlade, svaki zakonski tekst je predmet konsultacija prije odobravanja od strane Vlade. Obavezno je prilaganje mišljenja raznih institucija u pitanjima evropskih integracija, ustavnosti, zakonskih i administrativnih procedura i inostranih poslova. Horizontalni

zadaci Generalnog sekretarijata Vlade su ojačani osnivanjem Sektora za strateško planiranje, koordinaciju i monitoring, kao i Kancelarije za saradnju sa NVO.

Sada je reforma državne uprave i lokalne samouprave u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave. Ono bi trebalo da dalje usmjeri aktivnosti u ovoj oblasti. Uprava za kadrove (UZK) koordinira upravljanjem kadrovima za sve državne organe. Ovo tijelo daje svoje mišljenje o unutrašnjoj organizaciji državnih institucija i bavi se procesom zapošljavanja u državnoj upravi. Ona takođe organizuje horizontalnu i specijalističku obuku za zapošljene u državnim organima. UZK vodi programe obuke i za javne službenike. Takođe je potpisala sporazume o saradnji sa akademskim institucijama u Crnoj Gori i inostranstvu, kao i sa srodnim organizacijama u susjednim zemljama i zemljama EU, a sve radi razmjene iskustava i organizacije zajedničkih programa i podrške.

Pravni status Ombudsmana je ojačan u Ustavu. Kancelarija Ombudsmana se postepeno izgradila kao centar za zastupanje prava građana i kao korektivna snaga prema akcijama države. Ombudsman je u 2006. godini primio 495 žalbi, a tokom te godine obrađeno je ukupno 600 slučajeva. Većina žalbi se odnosila na rad sudova. 19 od ukupno 33 preporuke Ombudsmana se odnosilo na sudove. Ombudsmanove preporuke su uglavnom ispoštovane.

Međutim, političke preporuke iz Ombudsmanovog godišnjeg izvještaja nijesu dosljedno ispoštovane. Ombudsmanova kancelarija je saradivala sa civilnim društvom i međunarodnim organizacijama, naročito po pitanjima obuke i komunikacije. Potrebno je dalje jačati kancelariju ombudsmana.

Vlada je nastavila napore u jačanju svojih administrativnih kapaciteta i ukupne reforme državne uprave. Zaokružen je zakonski okvir u ovoj oblasti. Međutim, mnogi strukturni problemi utiču na rad državne uprave. Oni su posljedica određenih nedostataka zakonskog okvira i slabosti u uređenju primjene pojedinih horizontalnih zadataka, posebno u vezi sa upravljanjem finansijama i sredstvima (npr. javne nabavke, finansijska kontrola i koncesije) i upravljanje kadrovima i napredovanjem u službi,

uključujući zapošljavanje i konflikt interesa. U ovom pogledu, nastavak politizacije administracije takođe ima svoju ulogu. Mnogo toga ostaje da se uradi, naročito u oblastima transparentnosti i odgovornosti, finansijske kontrole, javnih nabavki, upravljanja budžetom, upravljanja javnim prihodima i procedurama izdavanja dozvola. Treba da budu izdvojena i odgovarajuća sredstva koja će odgovarati ambicijama Crne Gore u ovoj oblasti. Kako bi se SSP adekvatno primijenio, Crna Gora mora nastaviti sa unaprjeđenjem administrativnih kapaciteta u oblastima obuhvaćenim Sporazumom. Posebnu pažnju treba pokloniti snaženju administrativnih kapaciteta i sprovođenju zakona, naročito u oblasti borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i zaštiti ličnih podataka. I Zavod za statistiku je neophodno dodatno ojačati.

Crna Gora je unaprijedila administrativne kapacitete za realizaciju novih obaveza proisteklih nakon nezavisnosti. Akcenat je stavljen na inostrane poslove i odbranu, azil i migracije, intelektualnu svojinu i standardizaciju.

Ministarstvo inostranih poslova je reorganizovano kako bi se fokusiralo na prioritete crnogorske spoljne politike, odnosno procese evropskih i evroatlantskih integracija, i regionalne saradnje. Usvojen je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji ovog Ministarstva. Posebnu pažnju treba pokloniti konzularnom i odjeljenju za vize koji treba da razvijaju viznu politiku u skladu sa EU standardima i zahtjevima.

Tokom protekle godine, u Crnoj Gori je tekla dinamična reforma sistema odbrane, budući da je ovo ključna oblast za razvoj i reformu u vezi sa političkim ciljevima članstva u NATO-u. Dalji napredak je postignut u primjeni Strategije reforme odbrane i Strategije nacionalne bezbjednosti. Ukinuta je vojna obaveza, a primijenjen je princip zapošljavanja profesionalnog osoblja u strukturama odbrane i bezbjednosti. Osnovni prioritet je učešće Crne Gore u kolektivnim bezbjednosnim strukturama. Crna Gora je primljena u program Partnerstva za mir u decembru 2006. godine. Crna Gora je potpisala sporazum sa NATO-om o bezbjednosti informacija. U Skupštini, Odbor za bezbjednost i odbranu je zadužen za skupštinski nadzor rada bezbjednosnih struktura (uključujući i Agenciju za nacionalnu bezbjednost i policiju). Za potrebe sektora odbrane opredijeljeno je 2% BDP-a.

Institut za standardizaciju i Akreditaciono tijelo Crne Gore su osnovani u aprilu 2007. godine. Služba za intelektualnu svojinu je osnovana u maju 2007. godine unutar Ministarstva za ekonomski razvoj. Nastavljen je rad na unaprjeđenju statističke infrastrukture.

Nastavljene su i aktivnosti na podržavanju decentralizacije i lokalnih samouprava. Pripremljen je Nacrt zakona o teritorijalnoj organizaciji.

Opštine se suočavaju sa generalnim problemom administrativnih kapaciteta i nedostatka neophodnih ovlaštenja. Postoji potreba da se harmonizuje sistemsko zakonodavstvo lokalnih samouprava sa sektorskim zakonima. Prema postojećim zakonskim rješenjima, postoji mogućnost da se opštinskim organima delegiraju obaveze vezane za javne usluge, ali se to do sada nije dešavalo. Finansijska pitanja koja se odnose na prihode i rashode opština i opštinske imovine ostaju nerazjašnjena. Ustav obezbjeđuje autonomiju lokalnih samouprava.

Kao dio vladine reorganizacije, nadležnosti vezane za decentralizaciju i lokalnu upravu su prenijete iz Ministarstva pravde na Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave. Uredba o osnivanju zajedničke Komisije centralne i lokalne uprave usvojena je u februaru 2007. godine.

Ova komisija još nije osnovana. Očekuje se da ona postane osnov za institucionalni dijalog između centralnih i lokalnih vlasti, ali njeno pravilno funkcionisanje zahtijeva jak i kompetentan sekretarijat. Ovo će se obezbijediti od strane Ministarstva unutrašnjih poslova koje će morati znatno povećati svoje kapacitete u ovoj oblasti.

Uopšte uzevši, bio je spor proces jačanja administrativnih i upravljačkih kapaciteta lokalnih vlasti. Državna uprava ostaje slaba i neefikasna. Biće potrebni dodatni napor kako bi se obezbijedila nepristrasnost državne uprave i ojačali njeni kapaciteti. Očekuje se nastavak rada na decentralizaciji kako bi se ojačala lokalna demokratija, unaprijedili administrativni kapaciteti opština i definisale sektorske odgovornosti, na način koji omogućava nadzor i transparentnost. Kapacitet opština za finansijsko upravljanje, uključujući i javne nabavke, treba da bude unaprijeđen. Proces ubiranja prihoda u opštinski budžet, uključujući i konsolidaciju prihoda i objektivan

sistem za određivanje i dodjeljivanje donacija, treba da bude revidiran. Kapaciteti centralne vlasti zaduženi za reforme lokalne samouprave treba da budu značajno ojačani.

Pravosudni sistem

Novim Ustavom obezbjeđuju se važne promjene u pravosuđu. Njime se u značajnoj mjeri umanjuje uticaj Skupštine na imenovanje i razrješenje sudija kroz prenošenje tih nadležnosti na novo tijelo - Sudski savjet. Donošenje odluke o skidanju imuniteta sudiji je takođe prenešeno iz nadležnosti Skupštine na Sudski savjet.

U Crnoj Gori postoji 228 sudija koji rade u 15 Osnovnih sudova, 2 Viša suda, 2 Privredna suda, Upravnom i Apelacionom sudu, kao i Vrhovnom sudu. Postoji 83 državna tužioca koji rade pod nadležnošću Vrhovnog državnog tužioca. Za borbu protiv organizovanog kriminala, određeni su jedan tužilac i njegov zamjenik. Iako ukupan broj sudija nije mali, efikasnost sudstva trpi ozbiljne institucionalne, pravne i organizacijske nedostatke. Skorašnje aktivnosti uključuju usvajanje Strategije reforme sudstva za 2007-2012, Zakona o advokaturi, Zakona o zaradama i drugim primanjima nosilaca pravosudnih i tužilačkih funkcija i Poslovnika Državnog tužilaštva. Centar za obuku sudija je transformisan u Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije koji predstavlja organizacionu jedinicu Vrhovnog suda. On pruža osnovnu, specijalističku i kontinuiranu obuku sudijama i tužiocima. U toku je osnivanje Centra za alternativno rješavanje sporova.

Međutim, odredbe novog Ustava tek treba da se primijene. Ustav sadrži samo osnovne odredbe, pogotovu u oblasti tužilaštva. Pored toga, članove novog Tužilačkog savjeta biraće Skupština. Stoga, rizik od političkog uticaja ostaje čak i nakon sprovođenja novog Ustava.

Do stupanja na snagu propisa o sprovođenju novog Ustava, nastaviće se sa primjenom postojećeg sistema za imenovanje i razrješenje sudija. Ovaj sistem pobuđuje ozbiljnu zabrinutost zbog političkog uticaja. Konkretno - sudije i tužioce bira Skupština, na prijedlog Sudskog savjeta i Tužilačkog savjeta. I Sudski savjet i Tužilački savjet imenuje Skupština. U postojećem

sistemu, Skupština odlučuje o unaprjeđenju, disciplinskom postupku i razrješenju sudija i tužilaca na prijedlog Sudskog savjeta i Tužilačkog savjeta. Tužioci moraju proći proceduru reizbora svakih pet godina. Dalji rizik od političkog uticaja proističe iz činjenice da Vlada odlučuje o finansiranju sudskog sistema i obezbjeđuje sudijama stanove i kredite bez ijednog jasnog kriterijuma.

Značajan zaostatak slučajeva u građanskim i krivičnim postupcima predstavlja predmet ozbiljne zabrinutosti, iako je u 2006. godini došlo do blagog smanjenja u poređenju sa 2005. godinom. Ne postoji jasna strategija odgovora na ovaj problem; posebno - ne koriste se dovoljno pojednostavljene procedure za manje slučajeve. Neefikasna pravila napredovanja u karijeri takođe utiču na efikasnost sudstva. Da bi napredovali, sudije i tužioci moraju da prođu istu proceduru kao i pri prvom imenovanju. Nije uspostavljen sistem za upravljanje predmetima. Djelovanje tužilaca u oblasti krivičnih djela je dalje ograničeno njihovom obavezom da predstavljaju državu u imovinskim i pravnim stvarima.

Vežano za domaća suđenja o ratnim zločinima, u toku je pretprocesni postupak koji se odnosi na deportaciju i nestanak više od 80 bosanskih civila tokom 1992. godine. Trajanje kako krivičnih istraga, tako i parničnih postupaka, je razlog za zabrinutost. Činjenica da se državni tužilac bavi i krivičnim istragama, ali takođe i predstavlja državu Crnu Goru u građanskim odštetnim zahtjevima, može podstaći konflikt interesa.

Priznavanje i primjena sudskih odluka između Srbije i Crne Gore još uvijek nijesu regulisani bilateralnim sporazumom. Ministarstvo pravde treba da unaprijedi svoje administrativne kapacitete za međunarodnu sudsku saradnju.

Uopšte uzevši, usprkos određenog napretka u jačanju pravosuđa, još uvijek postoji nedostatak povjerenja u sistem i zabrinutost zbog nivoa političkog uticaja. Reforma pravosuđa je tek sam početak.

Antikorupcijska politika

Vlada je preduzela neke dalje korake u borbi protiv korupcije. U februaru 2007. godine, osnovana je Nacionalna komisija za implementaciju Akcionog plana Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Ovom Komisijom rukovodi Potpredsjednica Vlade za evropske integracije, a uključuje vladine zvaničnike i jednog predstavnika civilnog društva. Konstitutivna sjednica je održana u martu, a prvi izvještaj je usvojen u julu 2007. godine.

Uprava za antikorupcijsku inicijativu je centralno vladino tijelo zaduženo za prevenciju i koordinaciju antikorupcijskih aktivnosti. U periodu od novembra 2006. godine do maja 2007. godine, Uprava je objavila petnaest izvještaja od kojih sejedanaest odnose na navodne slučajeve korupcije.

Crna Gora je nastavila da učestvuje u GRECO inicijativi Savjeta Evrope. U oktobru 2006. godine, Crna Gora je deponovala obavještenje o pristupanju Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv korupcije. U skladu sa GRECO preporukama i Akcionim planom, Uprava je započela sa pripremama za vođenje sveobuhvatne istrage korupcije uz stručnu podršku UNODC-a. Crna Gora je 2007. godine, zajedno sa ostalim članicama Antikorupcijske inicijative Pakta za stabilnost, potpisala Memorandum o razumijevanju i saradnji u borbi protiv korupcije kroz Antikorupcijsku inicijativu jugoistočne Evrope. Usvojen je Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela.

Ipak, korupcija je rasprostranjena i predstavlja veoma ozbiljan problem. Donosioci odluka na najvišem nivou su naglasili potrebu tretiranja problema korupcije. Međutim, sprovođenje i dalje predstavlja problem. Veoma mali broj predmeta je iznijet pred lice pravde.

Skupština nije ratifikovala Građanskopravnu konvenciju Savjeta Evrope o korupciji i prateći Protokol Građanskopravne konvencije o korupciji. Postojeći Zakon o konfliktu interesa treba značajno izmijeniti. Malo je urađeno na sprovođenju Akcionog plana Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Postoje sumnje u nezavisnost Nacionalne komisije. Predstavници NVO su se susreli sa poteškoćama, pogotovu u smislu pristupa informacijama.

Nema napretka koji se tiče aktivnosti u pravcu suzbijanja političke korupcije. Finansiranju političkih partija i izbornih kampanja nedostaje transparentnost. Zakoni o političkim partijama i njihovom finansiranju nijesu u potpunosti primijenjeni; nema pouzdanog objavljenog izvora prihoda. Upravljanje javnim sredstvima izaziva ozbiljnu zabrinutost. Postoji značajan prostor za korupciju, pogotovo u oblasti građevinarstva i prostornog planiranja, privatizaciji, koncesijama i javnim nabavkama. Procedure za prijavljivanje konflikta interesa u privatizaciji tek treba da se uspostave.

Kapaciteti policijskog Sektora za suzbijanje privrednog kriminala su ograničeni, kao i iskustvo i rezultati u bavljenju korupcijom. Kapaciteti organa za efikasno praćenje, procesuiranje i ispitivanje slučajeva korupcije ostaju ograničeni. Stoga, broj osuđenih osoba ostaje nizak. Nedostatkom odgovarajuće kontrole nad državnim institucijama i uticajem organizovanog kriminala dodatno se ograničavaju kapaciteti za borbu protiv korupcije.

U cjelini posmatrano, u ovoj oblasti su ostvareni nedovoljni rezultati. Situacija zahtijeva hitno preduzimanje aktivnosti radi postizanja relevantnih rezultata na terenu, pogotovo u oblasti korupcije na visokom nivou.

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Poštovanje međunarodnog zakonodavstva o ljudskim pravima

Crna Gora je potpisnica ili ugovorna strana konvencija Savjeta Evrope koje su otvorene i za države nečlanice. U oktobru 2006. godine, Crna Gora je potpisala okvirni Protokol Konvencije Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih okrutnih, nehumanih i ponižavajućih postupaka i kazni. Ustav sadrži odredbe o primatu međunarodnog prava u oblasti **ljudskih prava** i u direktnoj primjenljivosti **međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima**. Utvrđene su obaveze vezane za retroaktivnu primjenu zakonodavstva iz oblasti ljudskih prava u Zakonu o sprovođenju Ustava, ali njihov precizan pravni status treba da bude jasno utvrđen.

Gradanska i politička prava

Aktivnosti u oblasti građanskih i političkih prava su fokusirane na raspravu o novom Ustavu. Napredak u praksi ostaje ograničen.

Ostvarenjemal napredak u **sprječavanju torture i zlostavljanja**. Materijalni uslovi objekata policijskog pritvora ostaju na nezadovoljavajućem nivou.

Što se tiče **pristupa pravosuđu**, još uvijek ne postoji sistem besplatne pravne pomoći koji pokriva sve sektore. Važeće odredbe kojima se obezbjeđuje pomoć u određenim oblastima (pogotovu u krivičnom postupku) nijesu dovoljne.

Situacija u **zatvorskom sistemu** je neznatno unaprijeđena kroz građenje novih objekata i bolju obuku zatvorskog osoblja. Zatvorski sistem je regulisan Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, Zakonikom o krivičnom postupku i velikim brojem podzakonskih akata.

Međutim, nije sprovedeno kompletno ispitivanje sistema uslovnog puštanja na slobodu na osnovu dobrog ponašanja. Uslovna kazna u kombinaciji sa puštanjem još uvijek nije uvedena kao alternativa kazni zatvora.

Nije bilo veće zabrinutosti u vezi sa **slobodom izražavanja**. Ipak, 2007. godine registrovana je jedna osuda novinara zbog klevete.

U septembru 2007. godine, napadnut je urednik dnevnog lista „Vijesti“. Ovaj ozbiljni napad na demokratske principe i ljudska prava zahtijeva detaljnu istragu.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama se još uvijek sprovodi sa različitim rezultatima, s obzirom da izgleda da je državna uprava, generalno, nepripremljena za obradu zahtjeva za pristup informacijama. Većina zahtjeva koji su dospjeli na sud i koji su utemeljeni na izostanku obezbjeđenja pristupa informacijama od strane državnih institucija, riješena je u korist podnosioca.

Što se tiče **slobode okupljanja i udruživanja**, cjelokupni zakonodavni okvir ostaje uglavnom zadovoljavajući.

Okvir za **organizacije civilnog društva** je uglavnom zadovoljavajući. U Crnoj Gori postoji preko 3,800 registrovanih nevladinih organizacija, od kojih je smo 10% aktivnih. U pogledu poreskog tretmana, nevladine organizacije su tretirane zadovoljavajuće. U okviru Vlade, osnovana je Kancelarija za saradnju sa NVO. Njene aktivnosti podržava radna grupa koja predstavlja koaliciju nevladinih organizacija, UNDP-a, raznih ministarstava i SEI-a.

NVO finansiraju donatori, a mogu se prijaviti i za finansiranje od strane Vlade i lokalnih vlasti. NVO su predložile da procedura za raspodjelu vladinih sredstava bude transparentnija, sa jasnim kriterijumima raspodjele fondova, te da se razvijaju mehanizmi monitoringa i evaluacije.

U cjelini, saradnja između Vlade i NVO se popravlja, posebno u pogledu pripreme novih ili izmjene i dopune postojećih zakona u oblasti socijalne politike i životne sredine. No, porasle su tenzije u saradnji sa NVO koje nadgledaju i kritikuju rad državnih institucija.

Ekonomska i socijalna prava

Zakonodavstvo i praksa u oblasti socijalnih prava ostaju u velikoj mjeri u skladu sa izmijenjenom Evropskom socijalnom poveljom.

Zakon o **ravnopravnosti polova**, koji je usvojen u julu 2007. godine, eksplicitno obezbjeđuje jednakost polova i pozitivnu diskriminaciju. Međutim, njime se jasno ne definiše princip jednakih zarada. Vladina Kancelarija za jednakost polova nastavlja sa svojim aktivnostima informisanja i komunikacije po pitanju brojnih aktivnosti koje se tiču ravnopravnosti polova. U praksi je ostvaren manji napredak u poboljšanju zaštite od nasilja zasnovanog na rodu, pogotovu na tržištu rada, a mnoge žene i dalje nijesu svjesne svojih prava. Moraju biti ubrzanе pripreme antidiskriminacionog zakonodavstva koje uključuju dvije direktive EU u ovoj oblasti.

Porodično nasilje izaziva zabrinutost i, izuzev NVO kampanje protiv nasilja nad ženama, ne postoje indikacije daljih aktivnosti niti unaprjeđenja pravnog okvira. Ograničenja ne postoje, ali nijedna pozitivna aktivnost za rodnu ravnopravnost nije predviđena ni u Skupštini. Trenutno postoji devet žena poslanica (od ukupno 81).

Što se tiče **prava djece**, ostvaren je napredak u smislu približavanja zakonskog okvira međunarodnim standardima. Problemi postoje u sprovođenju zakona što je još dijelom uzrokovano izostankom posvećenosti i nedovoljnim institucijskim i finansijskim kapacitetima. Još uvijek nijesu utvrđena prava maloljetnika koji su u sukobu sa zakonom, treba unaprijediti jednak pristup službama socijalne zaštite i razviti alternativne forme dječije zaštite (deinstitucionalizacija, forme zaštite u okviru zajednice za djecu bez roditeljskog staranja i djecu sa invaliditetom). Uočljiva je pozitivna akcija - osnovan je Savjet za dječija prava, a priprema se i mreža dnevnih boravaka za djecu. Ipak, još uvijek nijesu u potpunosti razmotrene posebne obrazovne potrebe Roma i osoba sa invaliditetom. Deset centara za socijalni rad pokriva 21 opštinu u zemlji; u njih sedam postoje multidisciplinarni timovi koji sprovode aktivnosti zaštite djece od zlostavljanja i djece koje su zanemarena (u okviru projekata UNICEF-a i UNHCR-a).

Primjenjuje se Akcioni plan za primjenu Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, koji je usvojen 2005. godine, a obuhvata period do 2010. godine. Crna Gora je pristupila UN Konvenciji o pravima djeteta u oktobru 2006. godine. Novi Porodični zakon, koji je pripremljen uz podršku Savjeta Evrope i UNICEF-a, stupio je snagu u septembru 2007. godine.

Kada su u pitanju **socijalno ugrožene osobe i/ili osobe sa invaliditetom**, još uvijek nedostaju ključni djelovi zakonodavstva, pogotovu u smislu primjene UN Konvencije iz 2007. g. i Direktive 2000/78 kojima se uspostavlja opšti okvir za jednak tretman pri zapošljavanju i radu. Preduzimaju se različite aktivnosti za razvoj strategija za integraciju osoba sa invaliditetom (npr: u obrazovnom sistemu) i za socijalnu zaštitu starijih osoba, ali ne postoje informacije o planiranim aktivnostima i vremenskom okviru. Potrebno je djelovati kako bi se povećala efikasnost postojećih

mjera, kao što je podsticanje poslodavaca u dijelu zapošljavanja, poboljšan pristup socijalnim službama i ubrzanje pripreme Zakona o stručnom osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom. Neophodan je dalji napredak u deinstitutionalizaciji, službama zajednice i pomoći izdržavanim licima, uključujući i oblast mentalnog zdravlja. Ministarstvo i Kancelarija za saradnju sa NVO sprovode projekat podrške uključenja organizacija civilnog društva u socijalnu zaštitu starijih, gdje su nevladine organizacije prepoznate kao one koje obezbjeđuju usluge.

Vezano za **imovinska prava**, povraćaj imovine je i dalje regulisan Zakonom o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenju koji je usvojen 2004. godine. Nakon početnog perioda, kada je zahtjeve za restituciju primala 21 opštinska komisija, u julu je odlučeno da će odluke o restituciji donositi tri regionalne komisije. Primjena Zakona o restituciji je nastavljena. Po ovom Zakonu, novčano obeštećenje je omogućeno u slučajevima kada je fizička restitucija nemoguća. U tu svrhu, osnovan je Fond za obeštećenje. Na godišnjem nivou, za kompenzaciju je određen finansijski limit od 0.5% BDP-a. Bivši vlasnici još uvijek podnose žalbe.

Manjinska prava, kulturna prava i zaštita manjina

Nakon proglašenja nezavisnosti, Crna Gora je u junu 2006. godine potpisala Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina i Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima. Crna Gora treba da u roku od godinu dana podnese Savjetu Evrope prvi izvještaj o sprovođenju odgovarajućih odredbi. Formirane su radne grupe za pripremu ovog izvještaja.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama, koji je usvojen u aprilu 2006. godine, je na snazi još uvijek, sa izuzetkom odredbi koje se odnose na skupštinsko zastupanje manjina koje je poništio Ustavni sud. Ustav obezbjeđuje solidan pravni osnov za zaštitu prava manjina. Njime se garantuje veliki broj prava i sloboda pripadnicima manjina, pogotovo pravo izražavanja svog sopstvenog identiteta, upotrebe i njegovanja svog jezika, pravo sticanja obrazovanja na svom jeziku, kao i prava zastupljenosti u državnim organima, uključujući afirmativnu akciju. Zakon o sprovođenju Ustava predviđa usklađivanje Zakona o manjinskim pravima sa Ustavom

u roku od tri mjeseca od usvajanja Ustava. Jačanje zaštite prava manjina u Crnoj Gori će zavisiti od načina na koji će ove odredbe biti sprovedene. Ovo je naročito slučaj kada je riječ o političkoj zastupljenosti (učesće u donošenju odluka) i obrazovanju na jezicima manjinskih naroda (obrazovni i sadržaj specifične kulture manjina). Tekuće aktivnosti Vlade u ovoj oblasti uključuju usvajanje odluke o osnivanju Centra za očuvanje i razvoj manjinskih kultura. Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava je u procesu reorganizacije.

Ostaju problemi u vezi sa situacijom sa **izbjeglicama i interno raseljenim licima**. Crna Gora stalno ulaže napore u cilju podrške raseljenih lica, pogotovu u oblasti zdravstvene zaštite. Međutim, ni pravni status ni integracija, niti fizički uslovi za život ovih pojedinaca i grupa nijesu značajno unaprijeđeni.

U prethodnoj godini, Crna Gora je ostvarila izvjestan napredak u ključnim oblastima koje se tiču lica koja traže azil, izbjeglica i raseljenih lica. Donešen je prvi Zakon o azilu i otpočeto je sa osnivanjem administrativnih struktura i utvrđivanjem regulativa neophodnih za njegovo sprovođenje.

Crna Gora je potvrdila da će poštovati (kroz sukcesiju) ključne ugovore o ljudskim pravima, uključujući Konvenciju o statusu izbjeglica iz 1951. godine, njen Protokol iz 1961.godine i Konvenciju o statusu lica bez državljanstva iz 1954.godine. Crna Gora je potpisnica Konvencije Savjeta Evrope o izbjegavanju apatridije u vezi sa sukcesijom država iz 2006. godine. Obavezala se da ratifikuje ovu Konvenciju bez odlaganja i da u naredne dvije godine potpiše i ratifikuje Evropsku konvenciju o državljanstvu iz 1997. godine. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica je osnovan kao pravni nasljednik Komesarijata za raseljena lica. Zavod je direktno uključen u rješavanje svih pitanja vezanih za raseljena lica. Pored aktivnosti koje je obavljao bivši Komesarijat, Zavod će se baviti i pitanjima vezanim za lica koja traže azil, lica kojima je dodijeljen status izbjeglica i lica kojima je obezbijedena dodatna ili privremena zaštita. Ovim dužnostima se podrazumijeva podrška pri ostvarivanju njihovog prava na smještaj, obrazovanje, pravno savjetovanje, socijalnu i pravnu zaštitu, pravo na slobodu vjeroispovijesti, pristupa humanitarnim i nevladinim organizacijama, humanitarnu pomoć,

jedinstvo porodice, socijalnu inkluziju i prava garantovanih Zakonom o azilu. Pomoć će biti obezbijeđena i povratnicima, shodno sporazumima o readmisiji.

Uprkos napretku, u ovoj oblasti postoji još niz ozbiljnih pitanja koje treba riješiti. Najkritičnije pitanje je to što Crna Gora tek treba da reguliše status velike populacije raseljenih lica iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova koja još uvijek nemaju pun pristup zapošljavanju, zdravstvenom osiguranju, socijalnom staranju i imovinskim pravima. Ostvaren je manji napredak u pravcu prioriteta Evropskog partnerstva i „ukidanja svih diskriminatornih odredbi“ u ključnim oblastima koje se pogađaju izbjeglice i raseljena lica i „obezbjeđivanja uslova za integraciju“ onih koju su odlučili da ostanu u Crnoj Gori. Naročito raseljeni Romi oskudijevaju u fizičkim uslovima za život. I dalje zabrinjava diskriminacija raseljenih lica pri zapošljavanju i ostvarivanje prava nezapošljenih lica. Crna Gora treba da omogući raseljenim licima koja su odlučila da ostanu u Crnoj Gori da se bez većih prepreka lokalno integrišu.

Crna Gora kasni sa sprovođenjem Zakona o azilu i još uvijek traži sredstva za završetak planiranog Centra za azilante.

Romi su još uvijek suočeni sa teškim uslovima života i diskriminacijom, pogotovu u oblasti obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i zapošljavanja. Manje od jedne trećine romske djece pohađa osnovnu školu, a samo oko 20% završi osnovno obrazovanje. Nezapošljenost među Romima je visoka i iznosi 82%. Tek bi se trebalo pozabaviti specifičnim potrebama romskih izbjeglica sa Kosova. U kontekstu „Dekade inkluzije Roma 2005-2015“, ostvaren je napredak u dijalogu između zainteresovanih strana i završavanja Strategije za romsku populaciju o kojoj se trenutno obavljaju konsultacije. Međutim, nijesu opredijeljena sredstva za njenu primjenu. Pripremljen je i nacionalni Akcioni plan za Romkinje. Oba dokumenta treba što prije završiti i usvojiti kako bi se otpočelo sa aktivnostima vezanim za loše socio-ekonomske uslove Roma. Obezbjedivanje dovoljnih kapaciteta za njihovo sprovođenje ostaje problem.

Konačno, ostvaren je napredak u osnivanju neophodnog okvira za zaštitu manjina. Međutim, primjena zaostaje u pojedinim oblastima. Uslovi izbjeglica i raseljenih lica, uključujući i Rome, daju razlog za ozbiljnu zabrinutost.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Ne postoje problemi u poštovanju **Dejtonskog/Pariskog mirovnog sporazuma** od strane Crne Gore.

Saradnja sa **Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY)** je zadovoljavajuća. Što se tiče zamrzavanja imovine lica koje potražuje Tribunal, uspostavljen je pravni okvir. Ostaje da se isti primijeni u praksi.

U oktobru 2006. godine, Crna Gora je potvrdila ratifikaciju Rimskog statuta **Međunarodnog krivičnog suda (MKS)**. Međutim, 19. aprila 2007. godine je potpisala bilateralni Sporazum o imunitetu sa Sjedinjenim američkim državama koji pokriva crnogorske i građane SAD-a i obezbjeđuje izuzeće od nadležnosti MKS-a. Ovaj sporazum nije u saglasnosti sa zajedničkim stavom EU o integritetu Rimskog statuta, niti sa vodećim principima o bilateralnim sporazumima o imunitetu. Crna Gora treba da se uskladi sa pozicijom EU.

Regionalna saradnja i dobri susjedski odnosi čine najvažniji dio procesa kretanja Crne Gore ka Evropskoj uniji.

U januaru 2007. godine, Crna Gora je postala članica međunarodnih finansijskih institucija, odnosno Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske banke i Evropske banke za obnovu i razvoj. U maju 2007. godine, Crna Gora je primljena u Savjet Evrope. Zemlja je takođe posvećena regionalnoj saradnji u jugoistočnoj Evropi i aktivnoj ulozi u regionalnim inicijativama. U maju 2007. godine, Crna Gora je postala članica Procesu saradnje jugoistočne Evrope (SEECP). Punopravno učestvuje u tranziciji

Pakta stabilnosti u regionalnije vođen okvir saradnje i formiranje budućeg Regionalnog savjeta za saradnju. Crna Gora je potpisnica Ugovora o energetske zajednici i Sporazuma o zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području (ECAA). Ratifikovala je prošireni i izmijenjeni Sporazum o slobodnoj trgovini država centralne Evrope (CEFTA).

Nakon proglašenja nezavisnosti, Crna Gora je postepeno uspostavila dobre **bilateralne odnose sa ostalim zemljama koje su obuhvaćene procesom proširenja i susjednim državama članicama**. Potpisnica je sporazuma o policijskoj saradnji sa Slovenijom i Rumunijom.

Uspostavila je praktičnu saradnju na terenu sa susjednim zemljama, uključujući kontrolu granica, zaštitu životne sredine i nabavke energije. Politički odnosi sa susjednim zemljama su zadovoljavajući. Crna Gora vodi konstruktivnu politiku o ključnim tekućim pitanjima koja su ključna za regionalnu stabilnost.

Odnosi sa *Srbijom* zadovoljavajuće napreduju od nezavisnosti. Dvije zemlje su brzo riješile tekuća pitanja, uključujući i ona vezana za finansijska sredstva, zatim ona vezana za učešće u međunarodnim finansijskim institucijama i ona vezana za socijalnu sigurnost. Nakon uspostavljanja diplomatskih odnosa, u decembru 2006. godine, akreditovana je ambasadorica Crne Gore u Srbiji. Na osnovu bilateralnog sporazuma, Srbija je nastavila sa predstavljanjem određenih crnogorskih interesa u inostranstvu, uključujući i izdavanje viza. Ipak, određena pitanja državljanstva ostaju neriješena.

Odnosi sa *Hrvatskom* se dobro razvijaju. Realizovane su posjete na visokom nivou i otvorena su diplomatska predstavništva. Obje strane su izrazile spremnost da nastave u pravcu rješavanja otvorenih pitanja. Ona se prije svega tiču imovine, izbjeglica i nestalih osoba. Razgraničavanje na Prevlaci je još otvoreno, iako se privremeni granični režim realizuje neometano.

Vezano za odnose sa *Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom*, realizovane su recipročne posjete na visokom nivou. Potpisan je Memorandum o saradnji u oblasti odbrane.

Odnosi sa *Bosnom i Hercegovinom* su intenzivirani. Crna Gora je otvorila ambasadu u Sarajevu, a Bosna i Hercegovina je u procesu otvaranja ambasade u Podgorici.

Odnosi sa *Albanijom* su dalje razvijani. Albanija je otvorila ambasadu u Podgorici. Ove dvije zemlje su osnovale prvi zajednički prekogranični prelaz na zapadnom Balkanu u Muriqun/Sokobinu.

3. EKONOMSKI KRITERIJUMI

U analizi ekonomskog razvoja u Crnoj Gori, pristup Komisije bio je vođen zaključcima Evropskog savjeta iz Kopenhagena (jun 1993. godine) kojima se članstvo u Uniji uslovljava postojanjem funkcionalne tržišne ekonomije i mogućnostima za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama koje postoje u okviru Unije.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Osnovni elementi ekonomske politike

U decembru 2006. godine, Vlada je dostavila svoj prvi Ekonomski i fiskalni program (EFP) za 2007. - 2008. godinu. Ovaj program uspostavlja konzervativni makroekonomski scenario u kojem je cilj fiskalnog okvira da konsoliduje fiskalni sistem i smanji javni dug. U januaru 2007. godine, Crna Gora je postala članica Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) i Svjetske banke (SB). Na kraju, crnogorske vlasti su odlučile da ne zaključe *stand-by* aranžman sa MMF-om. Svjetska banka je usvojila novu Strategiju partnerskih odnosa koja je fokusirana na reformu tržišta rada, unaprjeđenje životnog standarda i jačanje administrativnih kapaciteta.

Konsenzus o ekonomskoj politici je izazvan tzv. „januarskim strujnim šokom“, kada je skupi uvoz struje doveo do porasta računa za struju u domaćinstvima u iznosu od 35% prosječne mjesečne zarade. Ova događanja, ali i rasprave unutar Vlade o sveobuhvatnoj strategiji energetike, odložili su odluke Vlade o cjelokupnom procesu privatizacije.

Makroekonomska stabilnost

U Crnoj Gori u 2006. godini BDP je porastao za 6,5%. Glavni pokretači koji su usloveli njegov porast su bili jaka ekspanzija u turizmu i građevinarstvu potpomognuta ogromnim prilivom direktnih stranih investicija i rastom nivoa

bankovnog kreditiranja. Ovaj trend se nastavio u prvoj polovini 2007. godine, kada je porast BDP-a u odnosu na prošlu godinu iznosio 6.9%. Opet je takvom porastu najviše doprinijela snažna ekspanzija u sektoru usluga, pogotovu u turizmu, finansijskom posredovanju i nekretninama. Industrijska proizvodnja je u 2006. godini porasla za samo 1%, dok je u prvih osam mjeseci 2007. godine (u odnosu na isti period prošle godine) zabilježila pad od 4.4%. Proizvodnja je opala, uglavnom kao posljedica zastoja u radu Termoelektrane, zbog tekućeg održavanja i zastoja u radu rudnika uglja. Štoviše, jaka suša je ugrozila proizvodnju u dvije glavne hidroelektrane. Uopšte uzevši, ekonomski rast ostaje snažan, ali i sve više postaje izložen mogućim uticajima rastućih disbalansa.

U 2006. godini, deficit tekućeg računa se povećao na 26% BDP-a, što je prouzrokovano velikim porastom uvoza roba koji je uslovljen značajnom domaćom potrošnjom i investicijama. Solidan učinak u sektoru turizma samo je djelimično uspio da nadoknadi rast trgovinskog deficita i pad neto tekućih transfera. Bilans neto prihoda pokazuje solidan rast, ali ostaje skroman. Ipak, devizne rezerve su zabilježile porast od 80% i do kraja godine činiće 16% BDP-a. Deficit tekućeg računa je finansiran jakim prilivom neto stranih direktnih investicija od 23.7% BDP-a. Deficit tekućeg računa je dalje povećan u prvoj polovini 2007. godine na 31% BDP-a na godišnjem nivou, a prouzrokovan je rastućim trgovinskim deficitom. Izvoz roba jedva da pokriva jednu trećinu uvoza koji sve više raste. Bilans usluga, zarada i tekućih transfera je pozitivan, ali nedovoljan da nadoknadi negativan uticaj ogromnog trgovinskog deficita. U istom posmatranom periodu, neto direktne strane investicije su naglo porasle i dostigle 28.4% BDP-a na godišnjem nivou, što je praćeno porastom portfolio-investicija. Štoviše, neto strana sredstva komercijalnih banaka su se skoro udvostručila u prvoj polovini godine. Ukupno posmatrano, veliki eksterni disbalansi se pokrivaju stranim investicijama i rastućim deviznim rezervama.

Zvanično registrovana stopa nezapošljenosti je smanjena na 14.7% na kraju 2006. godine, a do kraja avgusta 2007. godine je opala na 11.8%. Nezapošljenost je porasla za 3.8% u 2006. godini i nastavila rast u julu

2007. godine kada je u odnosu na prošlu godinu dostigla stopu od 4.2%. Najveći rast zapošljenosti se bilježi u uslužnim djelatnostima, pogotovu u trgovini na malo i veliko. Pad broja lokalno zapošljenih u najdinamičnijim sektorima, konkretno turizmu i građevinarstvu, doveo je do porasta broja nerezidentnih radnika koji uglavnom dolaze iz susjednih zemalja. Dakle, rast u ekonomskim djelatnostima ima pozitivan efekat na tržište rada.

Zemlja jednostrano koristi *euro* kao legalno sredstvo plaćanja, što je pitanje koje je potpuno odvojeno od članstva u Euro zoni⁴. Sljedstveno tome, ona ne sprovodi monetarnu politiku, niti učestvuje u zajedničkom upravljanju jedinstvenom valutom, uključujući navedenu monetarnu politiku, i ne uživa prava država članica Euro zone. Centralna banka nije emisiona banka i većina njenih izvršnih funkcija se odnosi na bankarsku superviziju. To uključuje i upravljanje operacijama likvidnosti za bankarski sektor i pitanja trezorskih računa u ime Vlade Crne Gore.

Godišnji porast novčane mase⁵ je ubrzan u 2006. godini za 85% (u poređenju sa prethodnom godinom). Od početka 2007. godine pa do kraja jula, novčana masa je porasla za 47.8%. Na kraju 2006. godine, ukupna sredstva komercijalnih banaka su bila do 104.8% u poređenju sa prošlom godinom, što predstavlja 72.6% BDP-a. Osnovni razlog ove jake ekspanzije je brzi rast kreditnog portfolija od skoro 125% u odnosu na prošlu godinu, sa porastom kreditiranja domaćinstava od 198% i kreditiranja preduzeća od oko 102.3%. Bankovni ulazi su u snažnom porastu (119.6% u odnosu na prošlu godinu).

Tokom 2007. godine, prosječna mjesečna stopa rasta depozita (6.8%) bila je niža nego kreditna stopa (9.5%), a zaduživanja u inostranstvu polako zamjenjuju rast depozita. Ukupna sredstva komercijalnih banaka su dostigla 106.7% BDP-a u julu, od čega depoziti čine 78.9% BDP-a. U prvih sedam mjeseci godine, krediti su porasli za 88.6% i čine 74.2% BDP-a (u poređenju sa prošlom godinom kada su iznosili 25.2% BDP-a).

4. U oktobru 2007. godine, Savjet je usvojio deklaraciju o *de facto* upotrebi eura u Crnoj Gori što je posljedica iznimnih okolnosti. Uslovi za usvajanje eura i pristupanje Euro zoni su definisani propisima EU.

5. Agregat novčana masa (M 21) uključuje depozite banaka kod CBCG, procijenjenu količinu gotovinskog novca u opticaju, depozite po viđenju i oročene depozite nebankarskog sektora uključujući centralnu vladu.

U julu, kreditiranje preduzeća je činilo 59.2% ukupnog kreditiranja, dok je kreditiranje domaćinstava i vladinog sektora činilo 36.2%, odnosno 2.9%. Uprkos padu kamatnih stopa kod kredita, one ostaju relativno visoke. Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa iznosila je 8.24% na kraju jula. Generalno, porast potrošačkih kredita postaje zabrinjavajuće pitanje koje Centralna banka treba da pažljivo prati.

Prosječna godišnja inflacija potrošačkih cijena je porasla sa 2.3% iz 2005. godine na 3% u 2006. godini i pala u prosjeku na 2.8% između januara i avgusta 2007. godine. Glavni faktor ovog negativnog ubrzanja je ozbiljan pad cijena hrane od početka godine. Cijene svih ostalih roba i usluga su ostale relativno stabilne u istom periodu, iako je u toku ljeta zabilježen rast prouzrokovan uglavnom porastom međunarodnih cijena, ali i višim domaćim cijenama hrane i struje. Sve u svemu, niska inflatorna okolina pomaže pozitivnom učinku ekonomije.

Konsolidovani budžet za 2006. godinu ukazuje na suficit u iznosu od 1.1% BDP-a (standardi na osnovi računovodstva gotovinskog novca). Više nego očekivani fiskalni učinak je rezultat solidnog porasta prihoda koji prevazilazi porast javne potrošnje. Dobar ekonomski učinak doveo je do kontinuiranog suficita u prvoj polovini 2007. godine uprkos uvođenju redukovane fiksne stope od 15% za porez na dohodak fizičkih lica, na početku godine. Rast prihoda je ubrzan i dostigao je 36.7% u odnosu na prošlu godinu. Dobar ekonomski učinak i rast uvoza objašnjava zašto su prihodi od PDV-a viši nego što je očekivano. Pored toga, prihodi od poreza na zaradu preduzeća su značajno prevazišli planirane projekcije i reflektuju poboljšan učinak realnog sektora. Sa druge strane, ukupna potrošnja Vlade raste sporije i iznosi 11.2% u odnosu na prošlu godinu uprkos porastu potrošnje na bruto zarade i transfere na državne fondove i lokalnu samoupravu. Ipak, kapitalna potrošnja je i dalje značajno ispod predviđenog (38%). Sve u svemu, fiskalna konsolidacija je nastavljena kroz jak rast prihoda.

U 2006. godini, javni dug je pao na 35.6% BDP-a na kraju godine. Međutim, udio domaćeg duga je bio u porastu, kao rezultat rješenja zahtjeva za restituciju i činio ga je brzi rast cijena nekretnina.

U prvoj polovini 2007. godine, javni dug je ostao na istom nivou nakon što je dostigao 36.9% BDP-a na kraju prvog kvartala. Domaći dug (koji čini jednu trećinu ukupnog) porastao je za 17.6% u istom periodu. U julu 2007. godine, Skupština je usvojila amandmane na Zakon o restituciji kojim se ograničavaju godišnje isplate u ovu svrhu na 0.5% prošlogodišnjeg BDP-a. Ipak, Ustavni sud još uvijek može ukinuti ove zakonske odredbe.

Značajan napredak je ostvaren u unaprjeđenju transparentnosti i odgovornosti upravljanja javnim sektorom. Novi Zakon o javnim nabavkama, usvojen 2006. godine, ima za cilj harmonizaciju zakonodavstva sa EU zakonodavstvom i jačanje procedura i praksi javnih nabavki. Funkcije spoljašnje i interne revizije se sprovode. No, zbog ograničenja administrativnih kapaciteta, nijedna nije u potpunosti operativna i djelotvorna. Postepeno odvajanje tekućih i kapitalnih rashoda je dalje primjenjivano tokom izvršavanja budžeta u 2007. godini, što je uslovalo da kapitalni budžet pokrije više investicionih projekata. Vlada je u julu usvojila prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu što će, uključivanjem bivših vanbudžetskih fondova u sistem državnog trezora, dalje konsolidovati javne rashode.

Međutim, planiranje budžeta je otežano slabostima u predviđanju vladinih prihoda i rashoda. Takođe, realizacija programskog budžeta u ministarstvima i razvoj srednjoročnog fiskalnog okvira još nijesu završeni. Lokalne vlasti imaju značajne vanbudžetske aktivnosti i dugove koji trenutno nijesu jasno uvršteni u konsolidovani budžetski okvir. Kvazifiskalne aktivnosti preduzeća u državnom vlasništvu su prilično značajne i uključuju dugove i neotplaćena sredstva Vladi, dugove pokrivenne državnim garancijama, transfere unutar preduzeća i neke poreske subvencije. Kako ove uslovne finansijske obaveze još uvijek nijesu uvrštene u opšte vladine izvještaje, postoji rizik da lako postanu fiskalno opterećenje budžeta. Ovo je goruće pitanje i zbog izvođenja pažljive supervizije finansijskih operacija i emisije duga lokalnih vlasti i preduzeća u državnom vlasništvu.

Politika je određena eurozacijom i odsustvom adekvatne monetarne i politike deviznog kursa. Vlasti su obavezne da jačaju konsolidaciju fiskalne politike. Dobar učinak prihoda pruža neophodan fiskalni prostor za nastavak poreskih i reformi na tržištu rada.

Medusobno djelovanje tržišnih snaga

Oko 86% bivših državnih ili društvenih preduzeća je privatizovano. Međutim, proces privatizacije se odvija sporije nakon izbora 2006. godine. Odloženo je imenovanje Savjeta za privatizaciju kao i Vladina odluka o privatizaciji termoelektrane i usvajanje Strategije za razvoj energetike. Novi privatizacioni program je konačno usvojen u julu 2007. godine, a sadrži spisak od 58 preduzeća koje treba privatizovati. Neka od većih državnih preduzeća (koja se nalaze na tom spisku) su: Montenegro Airlines, Luka Bar, Željeznica Crne Gore, Jadransko brodogradilište Bijela, Duvanski Kombinat i turistički kompleksi HTP Ulcinjska Rivijera i HTP Budvanska Rivijera. No, nekoliko preduzeća koja su u prvobitno bila uključena u nacrt plana, neće biti privatizovana, bar ne u 2007. godini (Elektroprivreda Crne Gore – izuzimajući njen distributivni sektor, Crnogorski aerodromi, proizvođač vina Plantaže i javno poštansko preduzeće). Proces privatizacije je nastavljen objavljivanjem tendera za Jadransko brodogradilište u oktobru 2007. godine. Skupština je imenovala Komisiju za praćenje transparentnosti privatizacionih procedura. U međuvremenu, udio zapošljenosti u javnom sektoru je povećan, dijelom zbog novih nadležnosti koje su nastale usled suverenosti i procesa evropskih integracija. Generalno, uticaj države i vlasništvo ostaje ograničeno.

Ulaz na tržište i izlaz sa tržišta

Olakšano je osnivanje novih preduzeća i to smanjenjem broja zahtjeva koji se tiču osnivačkog kapitala, smanjenjem vremena potrebnog za registraciju i troškova. Broj osnovanih preduzeća se povećao za 17% u 2006. godini i za 10% u prvoj polovini 2007. godine. Troškovi koji se tiču vremena i novca za dobijanje dozvole za poslovanje još uvijek predstavljaju veliko ograničenje za preduzeća. U oktobru 2007. godine, Vlada je usvojila program za ukidanje administrativnih barijera za razvoj preduzeća. Pored toga, još uvijek postoje velike poteškoće koje se odnose na pokretanje stečajnog postupka. Kako bi se poboljšala situacija, novi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o insolventnosti privrednih društava je usvojen 2007. godine.

Ovaj novi Zakon (koji je mnogo lakši za primjenu) pojednostavljuje uslove neophodne za pokretanje stečaja i postavlja limite (25, 000 eura) koji se tiču kompenzacije od strane stečajnog upravnika. U cjelini, neophodan je dalji napredak kako bi se olakšao proces nabavke dozvola za poslovanje.

Pravni sistem

Novi Zakon o državnom premjeru i katastru nepokretnosti je stupio na snagu u junu 2007. godine. Ovaj Zakon garantuje jednaka prava za domaće i strane državljane. Dodatno, Zakon pojednostavljuje registraciju imovine i transparentnost, uključujući i uvođenje novih usluga elektronskog katastra koje obezbjeđuju informacije o statusu imovine. Međutim, neophodno je uložiti napore kako bi se olakšala primjena komercijalnih ugovora. I dalje, bilo kojem privrednom društvu treba 18 mjeseci da naplati svoje dugove, a trošak čini 15% duga. Ove okolnosti mogu obeshrabriti aktere u ekonomiji od pokretanja sudskih postupaka i podrivaju efikasno ostvarivanje prava kreditora i prava svojine.

Razvoj finansijskog sektora

Pod uticajem završetka privatizacionog procesa 2006. godine, bankarski sektor je nastavio da se ubrzano razvija. Struktura vlasništva krajem 2006. godine se sastojala od 80% stranog kapitala, 15.4% domaćeg kapitala i 4.6% državnog kapitala. Stepem koncentracije bankarskog sektora je skroman, a sredstva pet najvećih banaka čine 80% od ukupnih sredstava sektora. U prvoj polovini 2007. godine, ukupan rast domaćih kredita se povećao za 77.3% i dostigao 69.7% BDP-a. Intenzivnija konkurencija između komercijalnih banaka je dovela do smanjenja kamatnih stopa na kredite. U junu je došlo do blagog pada prosječne ponderisane efektivne kamatne stope na 9.1% i do blagog pada kamatne stope na depozit na 5%. Porast domaćih kredita, a posebno potrošačkih kredita, dovelo je do pogoršanja kreditnog rizika u bankarskom sistemu (pogoršanje kvaliteta sredstava i povećanje zajmova koji se ne otplaćuju). Dalje jačanje bankarskog nadzora je usporeno odlaganjem usvajanja novog Zakona o bankama. U cjelini, finansijsko posredovanje se i dalje brzo razvija.

Došlo je do veoma jakog razvoja tržišta kapitala. U 2006. godini, ukupan promet dvije berze je iznosio 19% BDP-a, dok je tržišna kapitalizacija predstavljala 100.7% BDP-a. Ovaj vrlo dinamičan razvoj je nastavljen u 2007. godini pod uticajem snažnih interesa od strane domaćih i stranih investitora. Osim toga, ukidanje poreza na kapitalnu dobit i usvajanje zakonskog okvira o dobrovoljnim penzionim fondovima u 2007. godini je dao dodatni podsticaj tržištu akcija. U junu su po prvi put komercijalne banke uvele emisiju obveznica. U avgustu je osnovan drugi dobrovoljni penzioni fond. Međutim, od maja 2007. godine došlo je do skromne korekcije tržišta akcija u tri naredna mjeseca. U cjelini, uprkos njihovom dinamičnom razvoju, tržišta kapitala i dalje imaju ograničenu ulogu.

U 2006. godini, premije od osiguranja su porasle za 18% i činile su 2.1% BDP-a. Iako postoji šest osiguravajućih društava u zemlji, jedno od njih i dalje ima najveći udio na tržištu (70%). Sektorom dominira osiguranje automobila, dok je osiguranje života manje razvijeno i čini manje od 5% obračunatih premija. Zakon o osiguranju, kojim se osniva nezavisna Agencija za nadzor osiguranja, je usvojen krajem 2006. godine. Vlada je utvrdila Zakon o stečajnom postupku i likvidaciji osiguravajućih društava u junu 2007. godine, upotpunjujući na taj način zakonski okvir ovog sektora. Predloženo zakonodavstvo definiše uslove i procedure za prinudnu upravu, dobrovoljnu i sudsku likvidaciju osiguravajućih društava, kao i prava i obaveze strana u ovim postupcima. Osim toga, tri osiguravajuća društva su ponovo osnovala zajednički garantni fond (koji nije postojao od kako je došlo do raspada Državne zajednice sa Srbijom). U 2007. godini, ulaskom na tržište dvaju novih društava i uključujući i prvo životno osiguravajuće društvo, došlo je do daljeg proširenja sektora.

Tržište lizinga se neprestano razvija od kako je usvojen novi Zakon o finansijskom lizingu u 2005. godini. Do kraja juna 2007. godine, četiri preduzeća i tri banke su pružale usluge lizinga (koje su činile 3.7% BDP-a). Većina ugovora o lizingu se odnosi na poslovne aktivnosti, a posebno na kupovinu automobila. Sve u svemu, nebankarski nadzor ostaje kompletan u dijelu u kojem još uvijek nijesu pokrivena preduzeća za lizing.

3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u okviru Unije

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Generalno gledajući, održana je makroekonomska stabilnost. No, i dalje postoje određeni rizici koji prijete makroekonomskoj stabilnosti u srednjem roku, kao što je veliki spoljni deficit i porast potrošačkih kredita. Funkcionisanje tržišnih mehanizama je nedavno ojačano i to posebno održavanjem niske stope inflacije i smanjenjem poreskog tereta, dok se dinamika strukturnih reformi usporila.

Ljudski i fizički kapital

Vlada je nastavila s programom reformi kako bi poboljšala stručno i tehničko obrazovanje, modernizovala obuku predavača i vezala zarade za učinak. Sa 5% BDP-a, izdatak za obrazovanje je prilično značajan (a od toga 80% ide na tekuće izdatke). Cilj programa reforme je da opredijeli najveći dio za infrastrukturu i obezbjedi kompjutere i udžbenike. Upisne stope škola su vrlo visoke – do 96% u osnovnim školama i između 85% i 90% u srednjim školama. Međutim, 75% učenika srednjih škola su uključeni u stručne ili tehničke programe, koji u najvećem dijelu ne zadovoljavaju potrebe budućih poslodavaca.

Uprkos padu nezapošljenosti i porastu nivoa zapošljenosti, tržište rada se i dalje suočava sa značajnim izazovima. Glavni razlozi su strukturni karakter nezapošljenosti, izražena sezonska komponenta zapošljenosti (građevinarstvo, poljoprivreda i turizam), kao i značajan uticaj sive ekonomije. Postojeći pravni okvir propisuje visoke troškove otpremnina, nisku fleksibilnost plata i prilično visoke poreske stope za rad. Kao posljedica toga, stopa učešća je niska (51%), nezapošljenost među mladima je visoka (20.1%), a veliki procenat (58.2%) ljudi koji traže posao su dugoročno nezapošljeni.

U cilju povećanja učešća i stope zapošljenosti, vlasti investiraju oko 1% BDP-a u aktivne mjere zapošljavanja koje su rezultirale stvaranjem oko 20.000 novih radnih mjesta u 2006. godini (ili 7.6% radne snage). Međutim, ne postoje značajne mjere za povećanje fleksibilnosti tržišta rada. Osim toga, propisi koji regulišu ugovore na određeno vrijeme su mnogo strožiji od onih koji regulišu ugovore na neodređeno vrijeme. U cjelini, poboljšanje fleksibilnosti tržišta rada predstavlja i dalje jedan od najznačajnijih zadataka koje treba ostvariti.

Porast domaćih kredita privatnim preduzećima je pokazatelj povećanja investiranja. Neto prilivi od direktnih stranih investicija pokazuju da su one i dalje u porastu. Neto direktnih stranih investicija na godišnjem nivou je dostigao 24.2% BDP-a u 2006. godini, i 28.4% do kraja juna 2007. godine. Sektor nekretnina čini polovinu priliva od direktnih stranih investicija, odražavajući jako poslovanje građevinskog sektora (178% u 2006. godini). Osnovan je Savjet za naučno istraživanje, a od njega se očekuje da olakša proces budućih investicija u istraživanje i razvoj. Ukupno, ekonomija ima korist od snažnog i rastućeg nivoa investicija.

Struktura sektora i preduzeća

Reforma sektora energetike predstavlja i dalje ključno pitanje u reformi preduzeća u državnom vlasništvu i to ne samo zbog veličine sektora. Potražnja za električnom energijom ubrzano raste, dok je proizvodnja ograničena zastarjelim strukturama i hitnom potrebom za kapitalnim investicijama. Od jula 2007. godine, regulator je uveo nove tarifne sisteme, što se odrazilo na odgovarajući udio prenosa, distribucije i nadoknade snabdijevanja. Porast cijene električne energije u 2007. godini za prosječnih 9% nije dovoljan da pokrije troškove proizvodnje. Nove tarife su osporene od strane proizvođača i potrošača. Vlada je intervenisala uvođenjem programa subvencija koje će obezbijediti Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja u obliku direktnih subvencija socijalno ugroženim domaćinstvima, kako bi pokrili 30% njihovih računa za električnu energiju i kako bi time izbjegli promjenu cijena.

Kompletiranje tzv. nevezanog sistema distribucije električne energije, u skladu sa Sporazumu o osnivanju energetske zajednice koji je Crna Gora potpisala, olakšava novim akterima ulazak na lokalno tržište. U septembru 2007. godine, Balkan Energy – preduzeće u grčkom vlasništvu – je kupilo rudnik lignita u Beranama i odredio je investicije za izgradnju elektrane od 110 MgW. Diskusija o cjelokupnoj energetske strategiji je odložila odluku Vlade o privatizacionom procesu. Uopšte uzevši, potrebno je primijeniti Strategiju za razvoj energije bez daljih odlaganja.

Liberalizacija tržišta telekomunikacija je završena. Sektor je činio 13% BDP-a u 2006. godini. Uprkos potpunoj liberalizaciji, praktično ne postoji konkurencija na tržištu fiksne telefonije. Međutim, tržište mobilne telefonije, iako zasićeno (telegustina prevazilazi 100%) je i dalje veoma konkurentno. Treći operater mobilne telefonije je počeo s radom u julu 2007. godine, nove bežične i 3G usluge su takođe uvedene. Broj korisnika interneta (23.9%) se uvećava, ali sporijim tempom. No, iako u zemlji postoji pet internet provajdera, neki djelovi stanovništva još uvijek nemaju pristup modernim uslugama komunikacija.

Pripreme za rekonstrukciju Željeznice i Luke Bar su u toku. U oba slučaja, Vlada je zadržala vlasništvo nad infrastrukturom, i dodijelila je koncesije željezničkim i lučkim operaterima.

Sektorski razvoj u ekonomiji je i dalje okarakterisan budućim jačanjem sektora usluga kao osnovnog stuba ekonomije. Udio zapošljenosti u poljoprivredi i industriji je i dalje nastavio silazni trend u 2006. godini, čineći 4.5% i 26% ukupne radne snage, dok su u istom periodu uslužne djelatnosti – u kojima je zapošljeno 70% od ukupne radne snage – povećale svoj udio za 7%. U cjelini, nastavljeno je jačanje sektora pružanja usluga.

U 2006. godini, broj malih i srednjih preduzeća (MSP) se povećao za 3.8% i činio je polovinu BDP-a, ali njihov udio od ukupnog broja registrovanih preduzeća je blago u padu. Zapošljenost u malim i srednjim preduzećima je rasla za 2.1% godinu za godinom, što je činilo 35.6% radne snage u 2006. godini.

Kreditni pravni licima se naglo povećavaju (udvostručili su se u 2006. godini) i praktično su se ponovo udvostručili u prvoj polovini 2007. godine, uprkos visokim kamatnim stopama i uprkos činjenici da komercijalne banke nemaju pristup kreditnom registru Centralne banke. Preduzeća imaju mogućnost da plaćaju poreze elektronskim putem. Međutim, ova usluga još uvijek nije dostupna za plaćanje PDV-a na uvezene proizvode, jer Carina i dalje zahtijeva da se priloži dokaz o plaćanju. Prvi poslovni inkubator je osnovan 2007. godine. U oktobru 2007. godine, Vlada je usvojila srednjoročnu Strategiju za razvoj sektora malih i srednjih preduzeća. U cjelini, poslovanje malih i srednjih preduzeća se skromno poboljšalo, ali neke administrativne procedure još uvijek ometaju poslovno okruženje.

Uticaj države na konkurentnost

Subvencije su udvostručene u 2006. godini u poređenju sa prethodnom godinom i procijenjene su na 0.7% od BDP-a. Osim toga, druge subvencije u naturi su odobrene privatizovanim preduzećima na određene periode, kako bi se pomogao proces njihove reforme. Subvencionisanje cijena električne energije Kombinat aluminijuma i Željezari predstavlja primjer takve prakse. U slučaju zaduženih preduzeća koja čekaju na privatizaciju, nije rijetko da Vlada izvrši zamjenu duga za trajni ulog, povećavajući time udio državnog vlasništva, a čineći dio namjenjen privatizaciji atraktivnijim za potencijalne investitore. Međutim, u toku pregovora o privatizaciji, ponuđači mogu ostvariti dodatne prednosti, kao što su poreske olakšice na dobit pravnih lica, ili koncesije na carinske dažbine i PDV na uvezenu mašine i opremu.

Nakon velike suše u 2007. godini, Vlada je usvojila privremene mjere kako bi pomogla poljoprivredni sektor. Posljedice negativnog uticaja, koje je Vlada procijenila na oko 10 miliona eura, će biti ublažene smanjenjem PDV stope – za period od jedne godine – na neke osnovne poljoprivredne proizvode, povećanjem cijene koju plaća država za kupovinu mlijeka i duvana, smanjenjem carina na uvoz mesa, uvođenjem poreskih olakšica na poljoprivrednu zemlju i obezbjeđenjem žitarica i šećera od strane države, kako bi se spriječilo povećanje cijena krajnjeg proizvoda. U cjelini, intervencija države u proizvodnom sektoru je i dalje ograničena na post-privatizacione poslove i poljoprivredu.

Ekonomске integracije sa EU

Crna Gora ima otvorenu ekonomiju. U 2006. godini izvoz i uvoz robe i usluga u procentima BDP-a su porasli na 49.1% i na 84.7%. Turizam predstavlja i dalje osnovni izvor prihoda od izvoza; uprkos trenutnim nedostacima infrastrukture, ovaj sektor je činio 17% BDP-a u 2006. godini. Osnovni industrijski proizvod (aluminijum) čini 11% BDP-a i 40% izvoza. EU ostaje glavni trgovinski partner Crne Gore. Trgovina sa Srbijom je i dalje značajna, čini 32.7% od ukupnog izvoza i 28.2% od ukupnog uvoza. Međutim, uvoz i izvoz sa Srbijom se vremenom smanjuje. Ukupne direktne strane investicije u 2006. godini su predstavljale 33.4% BDP-a. EU je činila veliki dio ukupnog priliva. Ostatak priliva dolazi iz Rusije sa 3.7%. U cjelini, nivo ekonomske integracije sa EU je prilično visok, iako on zavisi od poslovanja nekoliko tržišta.

Ipak, struktura eksternog sektora je izložena negativnom djelovanju snaženja *aura*, posebno što se tiče trgovine sa Srbijom i izvoza aluminijuma. Trendovi u zaradama i troškovima rada pokazuju kako je konkurentnost cijena u ekonomiji narušena. U 2006. godini, cijena po jedinici rada je povećana na 18.3%, budući da je prosječna neto zarada realno porasla za 12% (značajno iznad 2.6% rasta stope produktivnosti rada). Uopšte uzevši, povećanje troškova radne snage i nedavni rast *aura* su uticali na konkurentnost države.

4. EVROPSKI STANDARDI

Ovaj dio analizira sposobnost Crne Gore da postepeno uskladi svoje zakonodavstvo i politike sa *acquis-em*, koji se odnose na unutrašnje tržište, sektorske politike i pravdu, slobodu i bezbjednost, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju i prioritetima iz Evropskog partnerstva. Takođe, ovaj dio analizira administrativni kapacitet Crne Gore.

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje roba

U cjelini, napravljen je napredak uvođenjem infrastrukture kvaliteta u Crnoj Gori. Crna Gora *de facto* nastavlja da primjenjuje okvirne zakone o infrastrukturi kvaliteta, koje je usvojila bivša Državna zajednica Srbija i Crna Gora (Zakon o akreditaciji, Zakon o standardizaciji, Zakon o metrologiji, Zakon o tehničkim zahtjevima i procjeni usklađenosti proizvoda). Novi nacrti Zakona o standardizaciji i o tehničkim zahtjevima za proizvode i procjenu usklađenosti su usvojeni od strane Vlade u julu 2007. godine.

Centar za metrologiju je osnovan kao organ uprave u septembru 2006. godine i već je operativan, imenovan je njegov direktor i usvojena je organizaciona struktura. U aprilu 2007. godine Vlada je usvojila odluke o osnivanju Instituta za standardizaciju i akreditacionog tijela Crne Gore kao neprofitne organizacije sa nezavisnim pravnim identitetom i imenovala je njihove izvršne direktore. Sredstva za Centar za metrologiju i za Institut za standardizaciju su uključena u budžet za 2007. godinu, a sredstva za osnivanje i operativni rad akreditacionog tijela su obezbjeđena iz tekuće budžetske rezerve.

U junu 2007. godine Vlada je usvojila Strategiju za jačanje infrastrukture kvaliteta u Crnoj Gori, definišući načine razvoja standardizacije, akreditacije, procjene usklađenosti i metrologije. Ministarstvo za ekonomski razvoj je nadležno za koordinaciju politike koja se tiče infrastrukture kvaliteta, a vodiće i registar tehničkih regulativa.

Nedavno usvojeni Akcioni plan za **standardizaciju** predviđa usvajanje oko 12.000 Evropskih standarda za proizvode (ENs), koji su razvijeni preko Evropskog komiteta za standardizaciju (CEN) i Evropskog komiteta za elektrotehničku standardizaciju (CENELEC). Kako bi se obezbijedila transparentnost, Vlada je usvojila Uredbu, koja daje pregled procedura za pripremu, usvajanje i registraciju tehničkih pravila. Druga Uredba o prijavi tehničkih zahtjeva, standardima i o procedurama za procjenu usklađenosti je u pripremi. Očekuje se da će ove uredbe odrediti Odjeljenje za infrastrukturu kvaliteta u Ministarstvu za ekonomski razvoj kao jedinicu za ispitivanje tehničkih propisa i Institut za standardizaciju kao jedinicu za ispitivanje standarda.

Strategija za razvoj **metrologije** u Crnoj Gori usvojena je u septembru 2007. godine. Neophodno je uložiti značajan napor kako bi se poboljšalo praćenje, stručna kontrola, monitoring i rad laboratorija, od kojih je šest identifikovano za dalju **akreditaciju**.

Nadgledanje tržišta je u nadležnosti Tržišne inspekcije, koja izvršava sve obaveze nadzora tržišta i koja posjeduje izvjesnu kontrolu nad pravima intelektualne svojine, vršenju istrage po pitanju konkurencije, ispunjavanju zadataka koji se tiču prikupljanja žalbi potrošača i djeluje kao posrednik u rješavanju sporova. Tržišna inspekcija još uvijek ne posjeduje odgovarajuću ICT opremu, koja joj je neophodna kako bi poboljšala sveukupno djelovanje i kako bi postala nacionalna kontakt jedinica za RAPEX sistem.

Primjećen je napredak u oblasti **zaštite potrošača**. Skupština je usvojila Zakon o zaštiti potrošača u maju 2007. godine. Zakon uzima u obzir novije zakonodavstvo Zajednice u ovoj oblasti. Međutim, Crna Gora još uvijek ne posjeduje sveobuhvatan okvir u ovoj oblasti i treba da ojača institucije i kapacitet NVO-a, kako bi primijenila zakonodavstvo i nacionalnu strategiju za zaštitu potrošača, zajedno sa budućim propisima o obradi žalbi potrošača, arbitraži, inspekciji i podizanju svijesti potrošača.

U cjelini, neki napredak je postignut u oblasti slobodnog kretanja roba. Došlo je do poboljšanja institucionalnog okvira Crne Gore, ali je potrebno

raditi na njegovom daljem jačanju i kompletiranju. Ljudski i fizički resursi još uvijek ne zadovoljavaju standarde, a podizanje svijesti potrošača o pitanjima prava potrošača je u početnoj fazi.

4.1.2. Kretanje osoba, usluga i pravo osnivanja

U oblasti **slobodnog kretanja osoba**, načinjeni su prvi koraci po pitanju koordinacije sistema socijalne zaštite potpisivanjem sporazuma sa Srbijom, stupanjem na snagu Protokola o plaćanju penzionog i invalidskog osiguranja i usvajanjem Zakona koji potvrđuje socijalno osiguranje koja će se primjenjivati dok Srbija ne ratifikuje Sporazum. Nikakav napredak nije zabilježen po pitanju najavljenog Zakona o strancima, za koji se očekuje da razjasni prava zapošljavanja stranaca i druge mjera koje se tiču zapošljenja. Budući da se broj nerezidentnih radnika/ca, koji uglavnom dolaze iz susjednih zemalja, naglo povećava, Crna Gora treba da pojača napore u oblasti kretanja osoba.

Tekući pregovori o pristupanju STO obuhvataju slobodno **kretanje usluga**. U ovoj oblasti Crna Gora primjenjuje liberalnu politiku.

Regulacija i nadgledanje **finansijskog sektora** je razvijena od kada je Centralna banka počela da vrši nadzornu funkciju u 2001. godini. Bez obzira na to, još uvijek postoje nedostaci u postojećem pravnom okviru, posebno vezano za poboljšanje korporativnog upravljanja i zahtjeva za upravljanje rizikom. Novi Zakon o bankama, koji je trenutno u pripremi, bi mogao ojačati ovlašćenja Centralne banke o sprovođenju i nadzoru, u skladu sa međunarodnim standardima, dopuštajući bankama da usvoje zahtjeve Bazel II.

Što se tiče regionalne i međunarodne saradnje, Centralna banka Crne Gore je potpisala sporazume o razumjevanju u oblasti bankarske kontrole sa Bankom Slovenije, Narodnom bankom Srbije i Narodnom bankom Makedonije, a 18. januara 2007. godine Crna Gora je postala članica Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke.

Nadzor nad vanbankarskim finansijskim transakcijama je unaprijeđen krajem 2006. godine, usvajanjem zakona kojim se osniva nezavisna agencija za nadzor, a nakon kojeg je uslijedio Vladin prijedlog Zakona o stečajnom postupku i likvidaciji osiguranja. Cjelokupan okvir još uvijek treba da bude upotpunjen nadzorom kompanija za lizing.

Ograničeni napredak je zabilježen po pitanju **prava osnivanja**. Trajanje procedure za registraciju je smanjeno na tri dana, primjenom principa «prećutnog odobrenja». Uprkos tome, cjelokupan proces osnivanja preduzeća se i dalje sastoji od 15 koraka. Crna Gora će, stoga, morati pažljivije da razmotri mogućnost pojednostavljenja procesa osnivanja preduzeća, a posebno pitanje izdavanja dozvola. Potrebno je pojednostaviti i uskladiti procedure na centralnom i lokalnom nivou, kao i proširiti princip «ćutanje je pristajanje» u poslovanju sa javnom upravom. Uopšteno, potreban je veliki napor kako bi došlo do planskog smanjenja administrativnih barijera prema poslovanju.

4.1.3. Slobodno kretanje kapitala

Tekuća plaćanja, direktne investicije i repatrijaciju profita su liberalizovani, a uspostavljen je i međubankarski sistem plaćanja. Preostala ograničenja, kao što su to ona koja se odnose na kupovinu nekretnina od strane nerezidenata, su zasnovana na reciprocitetu. Dalji napredak predstavlja usvajanje Pravilnika Uprave za nekretnine u februaru 2007. godine, kao i usvajanje Zakona o državnom premjeru i katastru nepokretnosti tri mjeseca kasnije, koji takođe pokriva katastar vodova, osnovne državne karte i topografske karte, kao i premjer državne granice.

Kako bi se obezbijedila odgovarajuća kontrola nad sumljivim transakcijama, Crna Gora treba da uloži napore i da zamijeni transakcije u gotovini elektronskim transakcijama.

Uopšte uzevši, pripreme za primjenu SPP i Privremenog sporazuma u oblasti slobodnog kretanja kapitala su u toku, ali su pripreme za borbu protiv pranja novca u vrlo početnoj fazi.

4.1.4. Carine i porezi

Određen napredak je dostignut u oblasti **carinskih pravila** tokom perioda o kojem se izvještava. Republika Crna Gora je pristupila Svjetskoj carinskoj organizaciji u oktobru 2006. godine.

Zakon o izmjenama i dopunama carinskog zakona i Zakon o izmjenama i dopunama zakona o carinskoj tarifi koji uvode kombinovane nomenklature EU, su usvojeni od strane Skupštine u januaru i martu 2007. godine i stupili su na snagu.

Crna Gora primjenjuje zakon kojim je predviđeno zatvaranje duty-free shopova na drumskim graničnim prijelazima do kraja 2007. godine, što predstavlja pozitivan razvoj čija primjena treba da bude pažljivo praćena. Takse koje se primjenjuju na carinske deklaracije su obnovljene.

Carinsko zakonodavstvo je uglavnom usklađeno sa *acquis-em*, ali je neophodna dalja usklađenost u oblastima pravila o porijeklu, procedura tranzita i procjene carinske vrijednosti.

Što se tiče administrativnih kapaciteta, zabilježen je određeni napredak. U prvih šest mjeseci 2007. godine naplaćeni prihodi od carina su pokazali značajan porast u poređenju sa istim periodom tokom 2006. godine. Osim toga, 76% carinske dokumentacije je podnešeno putem interneta.

Veliki broj carinskih službenika je prošao obuku o primjeni pravila koja se odnose na porijeklo robe i dobili su instrukcije za djelovanje u slučaju pranja novca, upotrebe vatrenog oružja i vršenje procjene radnog učinka.

Sporazum o carinskoj saradnji i uzajamnoj pomoći potpisan je sa Slovenijom u aprilu 2007. godine. Intenziviranje carinske saradnje i uzajamne pomoći sa susjednim zemljama bi moglo značajno doprinijeti unaprijeđenju carina.

Takođe, zabilježen je bitan napredak u oblasti primjene preferencijalnih prava o porijeklu. Tehnička misija u februaru 2007. godine o izdavanju EUR 1 sertifikata je zaključila da carinske vlasti imaju dovoljan kapacitet za praćenje preferencijalnih pravila. Na osnovu toga, došlo je do ukidanja saopštenja Evropske komisije, koje je bilo upućeno uvoznicima.

Prva faza primjene Poslovne strategije je završena.

U oblasti **oporezivanja**, ograničeni napredak je postignut stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama zakona o porezu na dohodak fizičkih lica. Međutim, nije zabilježen nikakav napredak u oblasti indirektnog oporezivanja.

Poreska uprava je potpisala sporazume o saradnji sa Upravom policije i Državnim tužiocem, u cilju razvoja administrativnih kapaciteta. Nedavno je došlo do reorganizacije organizacione strukture Poreske uprave. Četiri nova sektora, koja su zadužena za sprovođenje naplate, za pružanje usluga poreskim obveznicima, za prijem i obradu poreskih prijava i za informacioni sistem, će započeti s radom zajedno sa funkcionalnim i teritorijalnim jedinicama. Usklađivanje u oblasti direktnog oporezivanje je u početnoj fazi, posebno što se tiče direktiva o oporezivanju preduzeća i Pravila ponašanja o oporezivanju preduzeća. Zakonodavstvo o indirektnom oporezivanju Crne Gore odslikava *acquis*. Međutim, postoje razlike, koje se tiču izuzeća, posebnih programa i umanjenih PDV stopa.

Dalja modernizacija Poreske uprave je u početnoj fazi, posebno po pitanju naplate poreza i kontrole, uključujući sredstva efikasne upotrebe analize rizika.

Uopšte, pripreme u oblasti carina i oporezivanja su u toku. Međutim, Crna Gora treba da ubrza napore kako bi bila u mogućnosti da primijeni obaveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

4.1.5. Konkurencija

U **antimonopolskoj** oblasti, Crna Gora je ostvarila izvjestan napredak. U skladu sa prioritetima Evropskog partnerstva, Zakon o zaštiti konkurencije iz januara 2006. godine je izmijenjen u maju 2007. godine. Novi Zakon predviđa osnivanje operativno nezavisnog organa za zaštitu konkurencije, Uprave za zaštitu konkurencije koja bi zamijenila odjeljenje za zaštitu konkurencije koje postoji u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj i upošljava pet stručnjaka. Usvojen je i set podzakonskih akata, kojima se utvrđuju uslovi za odobravanje grupnih izuzeća i postupak dobijanja pojedinačnih izuzeća. Odjeljenje za zaštitu konkurencije je već utvrdilo brojne koncentracije i otvorilo istragu o antikonkurentskim ugovorima između preduzeća. Još uvijek ostaje da se uvede sistem efikasnih preventivnih novčanih kazni.

Zakon o **državnoj pomoći** je usvojen i stupio je na snagu u maju 2007. godine. Očekuje se i usvajanje podzakonskih akata koji će detaljno utvrditi kriterijume, svrhu i uslove dodjele državne pomoći, kao i metode i postupke kontrole i izvještavanja. Komisiju za kontrolu državne pomoći, čije se osnivanje predviđa novim zakonom, će imenovati Vlada, a činiće je predstavnici raznih ministarstava, sa ovlašćenjem da odobri dodjelu pomoći, naredi povraćaj nezakonito dodijeljene pomoći i *ex-post* kontrolu. Nova jedinica za državnu pomoć će zamijeniti stalni tim pri Ministarstvu finansija, kako bi pratila i izvještavala o dodijeljenoj pomoći. Usvojeni su popisi i izvještaji o državnoj pomoći za 2003. i 2004. godinu, dok popis za 2005. godinu čeka na usvajanje u Skupštini.

Međutim, postojeće strukture koje se bave državnim pomoći ostaju slabe, s obzirom da još uvijek ne postoji efikasan sistem *ex-ante* kontrola svih novih mjera pomoći niti usklađivanje postojećih mjera pomoći.

Uopšteno govoreći, pripreme u oblasti konkurencije umjereno napreduju. No, s obzirom na predstojeće obaveze u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Crna Gora mora i dalje unaprijediti svoj zakonodavni okvir i osnovati operativno nezavisna tijela za zaštitu konkurencije i za državnu pomoć.

4.1.6. Javne nabavke

Zabilježen je određeni napredak u oblasti zakonodavstva. Prva grupa propisa za sprovođenje zakona, koji ne sadrže odredbe o preferencijalnom tretmanu domaćih ponuđača, je usvojena u periodu od 90 dana od stupanja na snagu Zakona o javnim nabavkama u julu 2007. godine. Zakon se zasniva na odgovarajućim direktivama EZ iz oblasti javnih organa, komunalnih usluga i pravnih lijekova.

Trenutno, Zakon nije usklađen sa *acquis*-em u nekoliko oblasti, a dogovoreni institucionalni okvir još uvijek nije zaokružen. Preostali ključni korak predstavlja odvajanje administrativnih zadataka Direkcije za javne nabavke, sa jedne strane, i razmatranje pritužbi od strane Komisije za javne nabavke, sa druge strane, čime bi se eliminisao bilo kakav rizik od konflikta interesa.

Sistem javnih nabavki u Crnoj Gori se protekle godine razvijao u pravom smjeru. Međutim, bilo kakvo poboljšanje kapaciteta će zavisiti od raspoloživosti centralnih institucionalnih resursa za podršku i efikasno praćenje javnih nabavki, obezbjeđujući na taj način da organizaciona struktura efikasno odražava funkcije i odgovornosti utvrđene Zakonom o javnim nabavkama. Pozitivan napredak u tom pravcu predstavlja osnivanje Direkcije za javne nabavke u okviru Državne komisije, sa 15 zapošljenih, podijeljenih u Sektor za javne nabavke i Sektor za opšte poslove i finansije, koja je počela sa radom u septembru 2007. godine. Veliki broj proceduralnih poboljšanja bi istovremeno promovisala dobru i dosljednu praksu kod javnih nabavki, kao i smanjenje postojećeg previše formalnog, legalističkog pristupa. Sve u svemu, pripreme za usklađivanje su u toku.

4.1.7. Zakon o intelektualnoj svojini

U oblasti **prava intelektualne svojine** primijećen je određeni napredak.

Od 2006. godine, nadležnosti su podijeljene između Ministarstva kulture, medija i sporta, nadležnog za autorsko pravo i srodna prava, i Ministarstva za ekonomski razvoj, nadležnog za prava **industrijske i komercijalne svojine**.

U tom okviru, pod nadležnošću drugog od ovih ministarstava, u maju 2007. godine je osnovan Zavod za intelektualnu svojinu. Nakon toga je imenovan direktor Zavoda, odobrena unutrašnja organizacija i obezbijedena početna sredstva u ukupnom iznosu od 100.000 eura iz tekuće budžetske rezerve.

Na značaj uvođenja modernog sistema javnih nabavki ukazuje i visoko učešće ovog sektora u crnogorskoj privredi (preko 12% BDP-a u 2005. godini). S obzirom na više od 700 preduzeća sa kojima je sklopljen ugovor i samo 170 službenika za javne nabavke u Crnoj Gori, potrebno je poboljšati obuku kadrova koji se bave aktivnostima javnih nabavki, kao i dostupnost informacija svim zainteresovanim stranama, uključujući i poreske obveznike i medije.

Saradnja u državnoj upravi, uz uključenje socijalnih partnera, je značajno intezivirana, kako bi se nadgledala primjena postojećih mjera i ojačao sistem zaštite prava intelektualne svojine. Krivično gonjenje djela piraterije po službenoj dužnosti je uvedeno u Krivični zakonik, ali saradnja sa susjednim zemljama u ovoj oblasti još nije razvijena.

Obuke, seminari i studijske posjete u oblasti zaštite intelektualne svojine i falsifikovanja su organizovani za tržišne inspektore, carinske službenike i zapošljene u Ministarstvu za ekonomski razvoj.

Tokom 2006. godini, set ključnih prava intelektualne svojine regulisan na nivou Državne zajednice, uključujući autorska i srodna prava, patente i topografiju integrisanih kola, je uveden u crnogorsko zakonodavstvo. U 2007. godini, usvojena je prva uredba da bi se definisao status podnijetih zahtjeva i priznatih prava intelektualne svojine do početka rada Zavoda, odnosno, kod međunarodnih prijava, do članstva u WIPO-u. Vlada je takođe usvojila uredbu o obezbjeđivanju primjene prava intelektualne svojine, kako bi se do kraja regulisala prava registrovana kod Zavoda za intelektualnu svojinu Srbije, kao i uslovi za potpisivanje bilateralnog sporazuma na nivou resornih ministarstava u ovoj oblasti, kojim će se obezbijediti razmjena baza podataka (registara).

Republika Crna Gora je, 4. decembra 2006. godine, postala članica Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO). Ona nastavlja da primjenjuje sve konvencije i protokole iz oblasti intelektualne svojine čiji je potpisnik bila Državna zajednica Srbija i Crna Gora. Usvojen je i nacrt Uredbe o priznanju prava intelektualne svojine registrovane u Zavodu za intelektualnu svojinu Srbije i Crne Gore i međunarodnih prijava do pristupa WIPO-u.

Ukratko, potrebno je i dalje ulagati napore u oblasti zaštite prava intelektualne svojine, naročito kada je riječ o slabim institucionalnim kapacitetima, niskom nivou sprovođenja propisa, visokom stepenu piraterije i falsifikovanja, i niskom nivou svijesti kod državnih organa i zainteresovanih strana. Ova pitanja se moraju riješiti, između ostalog obukom carinskih službenika, u cilju primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i Privremenog sporazuma kojima se od Crne Gore zahtijeva da obezbijedi nivo zaštite prava intelektualne svojine sličan onom koji postoji u EZ.

4.1.8. Politika zapošljavanja i socijalna politika

Vlada je usvojila Strategiju za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti kojom se utvrđuju aktivnosti za period od 2007. do 2011. godine u oblastima zdravstvenih usluga, obrazovanja, socijalne zaštite i zapošljavanja. Sada se prioritet mora dati njenoj primjeni.

Kada je riječ o **socijalnom osiguranju**, napredak je uočljiv u vidu izrade Nacrta zakona kojim se objedinjuju tri vrste doprinosa (penzijsko-invalidski fond, zdravstveno osiguranje i osiguranje za slučaj nezapošljenosti), a koji sadrži i prijedlog za njihovo smanjenje. To će, zasigurno, poboljšati postojeće uslove za poslovanje. Predviđena je **socijalna zaštita** određenih kategorija, kao što su djeca, lica sa invaliditetom, žene i stari, i usvojene su odgovarajuće strategije. Međutim, primjena je bila ili djelimična ili, u nekim aspektima, zanemarena. Doprinosi za **socijalno obezbijedenje** ostaju niski.

U pogledu **zdravstvene zaštite**, ostvaren je određeni napredak usvajanjem i pripremom zakonodavnog okvira. No, stepen primjene je neizvjestan. Opšta organizacija sistema ostaje nejasna. Kapaciteti zdravstvene zaštite

još uvijek ne odgovaraju potrebama stanovništva, dok budžetski okvir ne može pokriti sve potrebe. Stoga se veliki broj korisnika okreće privatnoj praksi, koja je relativno skupa i predstavlja dodatno opterećenje obaveznim doprinosima predviđenim zakonom. Ovo važi za sve grane medicine, kao i za farmaciju, s obzirom da sve veći broj pacijenata pribjegava kupovini lijekova, čak i za vrijeme bolničkog liječenja. Kada je riječ o smještaju i tretmanu mentalno oboljelih lica i zavisnika od narkotika, ustanovama nedostaju materijalni i smještajni kapaciteti, što dovodi do zaključka da se uslovi moraju poboljšati.

Određeni napredak je postignut u pogledu tripartitnog **socijalnog dijaloga**. Vlada je u decembru 2006. godine revidirala odluku o osnivanju Ekonomsko-socijalnog savjeta (ESK). Konstitutivna sjednica novog EKS, kao tripartitnog, stručnog savjetodavnog tijela sa zadatkom praćenja, podsticanja i analize socijalno-ekonomskih aktivnosti, održana je u aprilu 2007. godine. Ovo tripartitno tijelo čine po dva predstavnika Vlade, Privredne komore i Savez samostalnih sindikata Crne Gore (SSSCG). Očekuje se da će Skupština usvojiti Zakon o EKS u novembru 2007. godine; Savjet će se tada sastojati od 11 predstavnika Vlade, 11 predstavnika ovlašćenih sindikalnih organizacija i 11 predstavnika udruženja poslodavaca (Unija poslodavaca Crne Gore - UPCG).

Od ukupno 19 granskih sindikata, sindikat državne uprave i pravosuđa ima najviše članova (oko 10.000). Ipak, to je jedini sindikat kojem je uskraćeno pravo da potpiše kolektivni ugovor predviđen Zakonom o radu (Članovi 131 i 132).

Međutim, problem slabog dvostranog socijalnog dijaloga ostaje neriješen. Potrebno je uložiti napore kako bi se obezbijedilo aktivno uključanje udruženja poslodavaca u mehanizme socijalnog dijaloga, uzimajući u obzir da je do decembra 2004. godine Privredna komora imala ulogu organizacije poslodavaca. Uprkos činjenici da je EKS proučio brojne zakone tokom četvorogodišnjeg perioda, i UPCG i SSSCG se slažu da on još uvijek ne funkcioniše kako treba usljed nedostatka finansijskih sredstava (s obzirom da je EKS osnovan Vladinom odlukom, bez sopstvenog budžeta), problema zastupljenosti poslodavaca i prezastupljenosti državnih organa. U budućnosti, potrebno je razmotriti pitanja zastupljenosti socijalnih partnera i učešća ostatka civilnog društva.

Skorašnji ekonomski rast je dodatno doprinio smanjenju **nezapošljenosti**. No, i dalje je prisutna strukturalna nezapošljenost, pa su potrebne dugoročne mjere za njeno rješenje. Štoviše, zabrinjava nedostatak koherentnosti i konsenzusa između institucija u pogledu nalaženja javno prihvaćenih mjera za nezapošljenost, usljed postojećih razlika između uloga Zavoda za zapošljavanje i Zavoda za statistiku (Monstata) u istraživanju tržišta rada.

Još jedan razlog za zabrinutost predstavlja uređenje vlasti kojim se nadležnost i odgovornost za politiku zapošljavanja nejasno daju Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja. Kapaciteti Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja za razvijanje politike zapošljavanja su veoma slabi. **Zavod za zapošljavanje** Crne Gore ima ključnu ulogu u pružanju usluga prilikom zapošljavanja, ali često ima i političku ulogu, što izaziva konfuziju oko prirode aktivnosti Zavoda.

Uprkos uopšteno zadovoljavajućem nivou pružanja usluga, **Zavod za zapošljavanje** mora dalje unaprijediti svoje kapacitete. U 2007. godini su usvojeni propisi kojima se predviđaju poreske olakšice za zapošljene nezapošljenih lica. Ne postoje indikacije o korišćenju javne potrošnje na mjere aktivnog zapošljavanja ili koraka preduzetih kako bi se optimizovali postojeći budžetski resursi. Samo 3,4% registrovanih nezapošljenih lica koristi mogućnosti obuke. Potrebno je i dalje ulagati napore da se poboljša upravljanje aktivnim mjerama na tržištu rada i da se osigura njihova usmjerenost na prave grupe.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore je, u konsultacijama sa ključnim zainteresovanim stranama, pripremio Nacrt strategije za razvoj ljudskih resursa za period od 2007. do 2011. godine. Strategija prati smjernice EU u oblasti zapošljavanja i pruža zdravu osnovu za dalji razvoj aktivnih mjera na tržištu rada. Uključenje lica koja su dugo nezapošljena, tehnoloških viškova, ugroženih grupa, mladih, žena i manjina u tržište rada predstavlja dio ove strategije. Takođe, strategija predviđa što bržu pripremu akcionog plana zapošljavanja i godišnjeg operativnog programa za 2008. godinu. Slijed ovih aktivnosti će pružiti dobar radni okvir za ovu oblast, kojeg bi se trebalo dosljedno pridržavati.

4.1.9. Obrazovanje i istraživanje

U pogledu pristupa **obrazovanju**, podaci bilježe gotovo jedinstven upis (oko 97%) djece u osnovne škole (7-14 godina), uz podjednako impresivne brojke i za srednjoškolsko obrazovanje (85-90%). U školskoj 2007/2008 godini, upisano je ukupno 4.210 novih studenata. Ukupan broj studenata na Univerzitetu Crne Gore je 19.446. Na privatnim institucijama visokog obrazovanja studira 1.800 studenata. Septembra 2006. godine, osnovan je prvi privatni univerzitet – Univerzitet Mediteran. Posljednji podaci, za akademsku 2006/2007 godinu, pokazuju da je prolaznost između ciklusa još uvijek niska i iznosi oko 29%. Izdaci za obrazovanje stoje na otprilike 5,4% BDP-a. Oko 3,4% registrovanih nezapošljenih lica koristi mogućnosti obuke, što ukazuje na nedovoljno razvijen sistem pružanja obuke.

Crna Gora je usvojila širok spektar propisa o obrazovanju (opštem, predškolskom, osnovnom, srednjem, stručnom, visokom i obrazovanju odraslih). Prvi pokušaji su učinjeni kako bi se „razbio“ visoko centralizovani sistem obrazovanja u zemlji. Ministarstvo prosvjete je preduzelo niz strateških koraka kako bi sistem prilagodilo principima kvaliteta obuhvaćenim Bolonjskom deklaracijom i Deklaracijom iz Kopenhagena Evropske unije. Prije svega, nadležni organi u oblasti obrazovanja, u saradnji sa administracijom rada i socijalnim partnerima, su otpočeli razgovore o politici i institucionalnim posljedicama šire akcije EU za uspostavljanje Evropskog okvira kvalifikacija. Univerzitet Crne Gore preduzima korake na unaprijeđenju svog sistema kvaliteta. Procedure obezbjeđenja kvaliteta su i dalje relativno nove u Crnoj Gori, pa trenutno nedostaju obučeni stručnjaci u ovoj oblasti. Nacionalni savjet za visoko obrazovanje je, 15. februara 2007. godine, usvojio standarde i smjernice za akreditaciju studijskih programa i visoko-obrazovnih institucija, u skladu sa procedurama obezbjeđenja kvaliteta standardima i smjernicama Evropske zone visokog obrazovanja (tzv. ENQA standardi). Novim zakonom se uvodi transparentan sistem priznavanja i procjenjivanja stranih diploma.

Uopšteno uzevši, teškoće u uspostavljanju optimalnog načina finansiranja različitih djelova obrazovnog sistema se odražavaju na opštu nepovezanost među različitim zainteresovanim stranama u razumijevanju i posvećivanju politici potpunog, doživotnog obrazovanja i okvira za realizaciju istog. Ovo pitanje se mora riješiti s obzirom da je Crna Gora posvećena ciljevima politike EU u oblasti doživotnog učenja i zapošljavanja. Sve više raste i razumijevanje značaja dogovaranja zajedničkih politika, strukturnog partnerstva i prihvatanja međuresorskih i inkluzivnijih aranžmana, sa socijalnim partnerima i civilnim društvom koji unose dodatnu vrijednost diskursu politike i reformi. Biće potrebni dodatni naponi organa za obrazovanje i obuku kako bi se ispunili zahtjevi u pogledu kvaliteta i kvantiteta u pružanju obuke. Potražnja za obukom je veća od ponude za 51%.

Kada je riječ o **istraživanju**, Vlada je u potpunosti svjesna značaja nauke i tehnologije, pa je shodno tome, 2006. godine, utvrdila strategiju za naučno-istraživačku djelatnost, kojom se definišu prioriteti i određuje godišnji budžet za istraživanje, uz plan njegovog postepenog povećanja.

Broj bilateralnih sporazuma o saradnji u oblasti naučno-istraživačke djelatnosti i/ili istraživačkih projekata u Crnoj Gori, uglavnom sa partnerima iz regiona, je povećan. Crna Gora skromno učestvuje u šestom okvirnom programu za istraživanje (FP6), a u decembru 2006. godine je izrazila zainteresovanost da se priključi i sedmom okvirnom programu (FP7). U tom cilju, Crna Gora je pokrenula postupak kojim će se omogućiti pridruživanje FP7 počev od 1. januara 2008. godine. Time će se povećati mogućnosti za istraživačku djelatnost u Crnoj Gori. Od februara 2007. godine, Crna Gora je i punopravni partner u programu NATO-a „Nauka za mir i bezbjednost“, i ima svog predstavnika iz Ministarstva prosvjete i nauke u Komitetu ovog programa. Utvrđeni su i prioriteti saradnje.

4.1.10. STO pitanja

Crna Gora je ostvarila dobar napredak u pregovorima o pristupanju Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO). Unutrašnje pripreme za članstvo u STO-u napreduju.

4.2 Sektorske politike

4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća

U oblasti industrije i malih i srednjih preduzeća ostvaren je ograničen i nejednak napredak. Crna Gora je u potpunosti posvećena Evropskoj povelji za mala i srednja preduzeća, i pokazala je dobre rezultate u poreskim reformama (povećavajući najnižu stopu poreza na dobit i ukupno naplativ porez), pojednostavljujući pokretanje malih i srednjih preduzeća i zastupanje i predstavljanje malih i srednjih preduzeća (MSP). Pripreme strategije o „podsticanju konkurentnosti i izvoza“ od strane Direkcije za MSP je još jedan ohrabrujući znak stimulisanja izvoznih potencijala i konkurentnosti MSP. Planirano usvajanje nove strategije za razvoj MSP za period 2007-2010. godine nije realizovano.

U oblasti preduzetničkog učenja, sproveden je pilot projekat kojim bi se ovaj predmet uključio kao izborni u nastavni plan i program osnovne škole, ali bi se više moglo uraditi na višim stepenim obrazovanja. Razvoj struktura za podršku biznisu je spor. Biznis inkubator je uspostavljen u Baru, a drugi je planiran u Podgorici. Razvoj klastera i drugih oblika kao što su poslovni i tehnološki parkovi je još uvijek u početnoj fazi.

U pogledu zakonodavnog i institucionalnog okvira, Crna Gora ima dobro institucionalno uređenje (Direkciju za MSP i operativnu strategiju za MSP), a takođe napreduje i po pitanju elektronskog pristupa obračunu poreza. No, kada je riječ o zakonodavnim pitanjima, više bi se moglo uraditi u pogledu procjene uticaja, širenja principa „prećutnog odobrenja“ u javnoj upravi, sistematskom smanjenju administrativnih barijera biznisu, racionalizaciji registra preduzeća, i daljem razvoju jedinstvenog informacionog portala za MSP.

U posljednjih nekoliko godina, razvijeni su kapaciteti bankarskog kreditnog sistema pa su se povećali i krediti preduzećima. Vladina politika prati ovaj razvoj sa subvencionisanim kreditnim linijama koje vodi Direkcija za MSP i Fond za razvoj. U svakom slučaju, osnivanje nacionalnog garantnog fonda ostaje prioritet kako bi se nadoknadio nedostatak garancija za otpočinjanje biznisa i otvaranje preduzeća u ruralnim oblastima.

Kad je riječ o predstavljanju i zastupanju biznisa, Vlada je decembra 2006. godine postigla sporazum sa Unijom poslodavaca Crne Gore (UPCG) i sindikatima. Na osnovu toga, Ekonomsko-socijalni savjet je reorganizovan i u aprilu 2007. godine je održao konstitutivnu sjednicu kao tripartitno, stručno savjetodavno tijelo, sa zadatkom praćenja, podsticanja i analize socijalno-ekonomskih aktivnosti. Druga poslovna udruženja i think-tank grupe, kao što su Montenegro biznis alijansa (MBA) i Centar za preduzetništvo i ekonomski razvoj (CEED), takođe obavljaju aktivnosti predstavljanja i zastupanja. Ipak, reforma strukture Privredne komore je i dalje u zastoju.

Kada se radi o industrijskoj politici, trebalo bi preispitati potrebu za opštom ekonomsko-industrijskom strategijom. Potreban je sveobuhvatan i dalekosežan pogled o tome gdje leže konkurentne prednosti i potrebe za restrukturiranjem. Sektor čelika zahtijeva restrukturiranje kako bi se postigla održivost.

Sve u svemu, Crna Gora je slabo napredovala u sprovođenju prioriteta Evropskog partnerstva u ovoj oblasti, a pripreme ostaju i dalje u početnoj fazi.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Napredak je uočljiv u ispunjavanju prioriteta Evropskog partnerstva i poboljšanju administrativnih kapaciteta za upravljanje **poljoprivrednom politikom**. „Strategija proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja - Crnogorska poljoprivreda i Evropska unija“ (usvojena 2006. godine) pruža osnovu za dalje važne reforme i rad na zakonodavstvu potrebnim za modernizovanje poljoprivrede. Na osnovu nove strategije, urađeni su amandmani na Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, kao i na prateća podzakonska akta. U oblasti zakonodavne reforme, usvojen je Zakon o vinu.

U oblasti poljoprivredne politike, mjere i programi pomoći poljoprivrednom sektoru se prilagođavaju novim reformama zajedničke poljoprivredne politike (ZPP), naročito politike ruralnog razvoja.

Napori se ulažu u poboljšanje administrativnih kapaciteta Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, u smislu institucionalne izgradnje, obuke i opremanja inspekcija i laboratorija.

Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) je predviđeno značajno postepeno otvaranje crnogorskog tržišta za poljoprivredne proizvode iz EU u periodu od pet godina. Prema novom CEFTA sporazumu, Crna Gora je u potpunosti liberalizovala trgovinu poljoprivrednim proizvodima sa Bosnom i Hercegovinom, bivšom jugoslovenskom republikom Makedonijom, i Srbijom (uključujući Kosovo), a dogovorila dodatne koncesije sa Albanijom i Hrvatskom, što je korak dalje ka obostranoj liberalizaciji trgovine. Crna Gora je pristupila određenom broju međunarodnih organizacija, uključujući Međunarodnu organizaciju za lozu i vino, i stekla status posmatrača u Organizaciji za hranu i vino. Uz izuzetak sektora vina, sveobuhvatno zakonodavstvo o geografskim oznakama i zaštiti oznaka porijekla još uvijek ne postoji.

Izvjestan napredak je zabilježen u oblasti **bezbjednosti hrane i veterinarske i fitosanitarne politike**. Revidiran je i Zakon o veterini. Pripreme sistema identifikacije goveda i registracija njihovog kretanja su u završnoj fazi. Identifikacija ovaca i koza i registracija njihovog kretanja je u početnoj fazi. Uz pomoć EK, opremljene su inspeksijske službe i laboratorije. Crna Gora je pristupila Međunarodnoj organizaciji za zaštitu zdravlja životinja u julu 2007. godine. Crna Gora je usvojila nekoliko propisa iz fitosanitarne oblasti, uključujući zakone o zaštiti biljnih sorti, ishrani biljaka i reproduktivnom materijalu šumskog drveća. Crna Gora mora preispitati organizaciono uređenje svojih uprava u ovim sektorima i dodijeliti jasne nadležnosti i ovlašćenja pojedinačnim odjeljenjima. Potrebno je ojačati i kapacitete za kontrolu.

„Strategija razvoja ribarstva Crne Gore i jačanje kapaciteta za primjenu Zajedničke politike ribarstva EU“ je usvojena krajem 2006. godine i sada je fazi primjene. Ona teži uspostavljanju pravne osnove za oblast ribarstva i bezbjednosti hrane, uključujući relevantan dio *acquis*-a, kao i jačanju institucionalnih kapaciteta za sprovođenje propisa o higijeni u ribarstvu i praćenje bezbjednosti hrane.

Uopšte, napredak u oblastima poljoprivrede i bezbjednosti hrane, veterinarstva i fitosanitarnoj oblasti bi trebalo održati i proširiti.

Kada je riječ o **ribarstvu**, trebalo bi osnažiti inspeksijske i kontrolne službe. Sve u svemu, pripreme u oblasti ribarstva su tek u početnoj fazi.

4.2.3. Životna sredina

Crna Gora je ostvarila napredak u naporima da oblast zaštite životne sredine približi evropskim standardima. Crna Gora je nastavila sa usklađivanjem sa zakonodavstva u oblasti životne sredine sa evropskim, i preduzela važne mjere po pitanju horizontalnog zakonodavstva, kvaliteta vazduha, kvaliteta vode i hemikalija. U obzir su uzeta i pitanja životne sredine obuhvaćena drugim politikama. Nacionalna strategija održivog razvoja je usvojena uz akcioni plan za uključivanje održivog razvoja u obrazovni sistem (2007.-2009. godine). Procjena strateškog uticaja je sprovedena kod strategije razvoja kapaciteta u Crnoj Gori (2007.-2010. godine) i strategije o obnovljivim izvorima energije (vjetar, sunce i biomasa). Vlada je usvojila Strategiju integrisanog upravljanja obalnim područjem i Nacionalni program za eliminaciju iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač.

Napredak je ostvaren kada je riječ o **horizontalnom zakonodavstvu**. Usvojena je Uredba o projektima koji podliježu procjeni uticaja na životnu sredinu. Kjoto protokol uz Okvirnu konvenciju UN o klimatskim promjenama i Konvencija UN o suzbijanju desertifikacije su ratifikovani tokom 2007. godine. Pripremljena je crnogorska prva Nacionalna komunikacija o klimatskim promjenama. Usvojen je Nacionalni program za eliminaciju iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač. Crna Gora nije potpisnica Espoo i Arhuške konvencije. Međutim, pripreme za njihovo potpisivanje i ratifikaciju su u toku. Uopšteno posmatrajući, promjene u ovom sektoru napreduju. Međutim, primjena i sprovođenje predstavljaju važan izazov, pa je u tom pogledu potrebno uložiti dodatne napore.

Kada se radi o **kvalitetu vazduha**, značajan napredak je postignut usvajanjem Zakona o kvalitetu vazduha u septembru 2007. godine, koji za cilj ima usklađivanje sa okvirom EU i srodnim direktivama o kvalitetu vazduha.

Crna Gora će morati obezbijediti primjenu zakona kada on stupi na snagu. Uopšte, usklađivanje sa EU standardima u ovoj oblasti je u početnoj fazi, a potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se osigurala primjena i sprovođenje.

Ograničen napredak je zabilježen u oblasti **upravljanja otpadom**. Crna Gora je pristupila Bazelskoj konvenciji novembra 2006. godine. Nacionalni plan za upravljanje otpadom još nije usvojen. Uopšteno, usklađivanje sa EU standardima o otpadu je na niskom nivou, izuzimajući Okvirnu direktivu o otpadu i Direktivu o opasnom otpadu. Sistem izdavanja dozvola preduzećima i ustanovama koje se bave odlaganjem ili recikliranjem, predviđen Zakonom o upravljanju otpadom iz 2005. godine, još uvijek nije uspostavljen. Ukratko, rezultati o primjeni i sprovođenju su slabi.

Određeni napredak je primijećen u oblasti **kvaliteta voda**. Novi Zakon o vodama je usvojen u maju 2007. godine, i njime se prenose određene obaveze uvedene Okvirnom direktivom o vodama. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je tijelo nadležno za Okvirnu direktivu o vodama. Koordinacija između ovog Ministarstva i Ministarstva turizma i zaštite životne sredine se mora poboljšati. U svakom slučaju, nivo usklađenosti sa evropskim standardima u ovoj oblasti je nizak. Primjena i sprovođenje su slabi i predstavljaju značajan izazov.

Nikakav napredak nije zabilježen u oblasti **zaštite prirode**.

Ograničen napredak je zabilježen u oblasti **industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom**. Datum stupanja na snagu Zakona o integrisanom spriječavanju i kontroli zagađenja je pomjeren sa 1. avgusta 2008. na 1. januar 2008. godine. Popis postrojenja za integrisano spriječavanje i kontrolu zagađenja još nije završen. Postojeća postrojenja se moraju prilagoditi zahtjevima integrisanog spriječavanja i kontrole zagađenja do 2015. godine. Dakle, nivo usklađenosti je nizak a primjena i sprovođenje zahtijevaju posebnu pažnju.

Zakonodavni napredak je uočen u usklađivanju sa standardima EU u oblasti **hemikalija**. Vlada je utvrdila Prijedlog Zakona o hemikalijama i dostavila ga Skupštini na usvajanje. Uopšteno govoreći, nivo usklađenosti je nizak.

Primjena i sprovođenje su slabi. Nikakav napredak nije uočen u oblasti **genetski modifikovanih organizama**.

Kada je riječ o **administrativnim kapacitetima**, Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine je osnovano novembra 2006. godine. Ono sada obuhvata četiri sektora nadležna za: vazduh i zračenje; kontrolu industrijskog zagađenja, otpad i upravljanje otpadom; zaštitu prirode, procjenu uticaja na životnu sredinu, stratešku procjenu uticaja na životnu sredinu i integrisano spječavanje i kontrolu zagađenja; i strateške integracije i strateške procese u oblasti životne sredine. Agencija za zaštitu životne sredine još nije osnovana. Uopšteno uzevši, administrativni kapaciteti su slabi i karakteriše ih nedostatak kadra i zadovoljavajuće koordinacije među organima koji se bave pitanjima zaštite životne sredine, naročito u inspeksijskim aktivnostima. Nedovoljni kapaciteti za sprovođenje na lokalnom nivou i slaba koordinacija između centralne i lokalnih vlasti dodatno ograničavaju sprovođenje.

Uopšteno posmatrajući, određeni napredak je ostvaren u pogledu usklađivanja sa standardima EU o životnoj sredini i harmonizacija je u toku. Međutim, potrebni su dodatni naponi, naročito u primjeni i sprovođenju koji predstavljaju priličan izazov. Posebna pažnja se mora posvetiti jačanju administrativnih kapaciteta.

4.2.4. Saobraćajna politika

Crna Gora je ostvarila priličan napredak u razvoju **transevropske transportne mreže**. Ona nastavlja da učestvuje u razvoju osnovne regionalne transportne mreže i Transportne observatorije za jugoistočnu Evropu, i odobrila je drugi petogodišnji plan za period 2007.-2011. godine. Primjena prioritetnih projekata, koordinacija ulaganja i godišnja revizija petogodišnjeg plana zahtijevaju stalnu saradnju u okviru Transportne observatorije za jugoistočnu Evropu.

Pripreme su uveliko u toku u ovoj oblasti.

Napredak je zabilježen u oblasti **drumskog saobraćaja**. Prema Privremenom sporazumu sa Evropskom zajednicom o trgovini i srodnim pitanjima, parafiranom aprila 2007. godine, Crna Gora se obavezala da obezbijedi nesmetan tranzitni saobraćaj iz Zajednice preko svoje teritorije, stupanjem na snagu Privremenog sporazuma. Međutim, Crna Gora još uvijek nije pojednostavila kretanje roba, bilateralno ili u tranzitu, drumom i željeznicom. Prioritet se mora dati usklađivanju zakonodavstva u oblasti bezbjednosti drumskog saobraćaja i tehničkih i socijalnih uslova. Pripreme u ovom sektoru kasne.

Ostvaren je i ograničen napredak u oblasti **željezničkog saobraćaja**. Proces restrukturiranja i podjele Željeznice u posebna društva za upravljanje infrastrukturom i usluge u prevozu se nastavlja dobrom dinamikom. Crna Gora aktivno učestvuje u grupi za željeznicu Transportne observatorije za jugoistočnu Evropu. Međutim, Vlada još nije usvojila zakon o bezbjednosti i sigurnosti u željezničkom saobraćaju. Pripreme u ovom sektoru nijesu mnogo napredovale.

U oblasti **unutrašnjih vodenih puteva i kombinovanog transporta** nije zabilježen napredak.

Određeni napredak je primijećen u oblasti **vazdušnog saobraćaja**. Crna Gora je počela sa primjenom prve tranzicione faze Sporazuma o uspostavljanju evropskog zajedničkog vazdušnog prostora, uključujući pravila o pristupu tržištu. Počela je da razvija svoje administrativne kapacitete, prije svega uspostavljanjem Uprave za civilno vazduhoplovstvo, ali se kapaciteti i dalje moraju snažiti. Usklađivanje zakonodavstva još uvijek nije počelo u oblasti upravljanja vazdušnim saobraćajem, a državni organ za nadzor još nije uspostavljen. Pripreme u ovom sektoru su u početnoj fazi.

U sektoru **pomorskog saobraćaja**, uočen je napredak. U oktobru 2006. godine, Crna Gora je postala članica Međunarodne pomorske organizacije (IMO), a u februaru 2007. godine prihvatila relevantne konvencije i protokole. Međutim, zakon o pomorskoj plovidbi još nije usvojen i posebna pažnja se mora posvetiti bezbjednosnim i sigurnosnim pitanjima, uključujući uslove koji se tiču državne zastave i kontrole u lukama. Pripreme u ovom sektoru su na samom početku.

Uopšteno posmatrajući, Crna Gora je ostvarila napredak u oblasti saobraćaja. Međutim, ostaje da Vlada usvoji novu nacionalnu strategiju o razvoju saobraćaja kako bi nastavila sa usklađivanjem zakonodavstva sa *acquis*-em. Takođe, administrativni kapaciteti zahtijevaju dalje jačanje.

4.2.5. Energetika

Napredak nije uočen kada je riječ o **zalihama naftnih derivata i sigurnosti snabdijevanja**.

Kada je riječ o **unutrašnjem energetsom tržištu**, ostvaren je napredak. Crna Gora je ratifikovala Sporazum o energetske zajednici. Sljedstveno tome, obavezna je da primjenjuje *acquis* u ovoj oblasti počev od 1. jula 2007. godine, osim odredbi koje se odnose na otvaranje tržišta s obzirom da za to postoji poseban raspored. Regulatorna agencija za energetiku je usvojila pravila o tarifama za električnu energiju i utvrđivanju cijene uglja za proizvodnju električne energije. Crna Gora je ostvarila značajan napredak u oblasti proizvodnje struje i tehničkih pravila, i usvojila akcioni plan o energetici u novembru 2006. godine. Međutim, primjena u sektoru gasa je počela tek nedavno, a Strategija o razvoju energetike do 2025. godine još nije usvojena. Nacrt ove strategije, koji je dat na javnu raspravu u septembru 2007. godine, se mora usvojiti, odražavajući obaveze preuzete u okviru Sporazuma o energetske zajednici, u skladu sa preporukama Evropskog partnerstva. Pored toga, privatizacija elektrane u Pljevljima je obustavljena u junu 2007. godine. Sve u svemu, u oblasti unutrašnjeg energetskeg tržišta primijećen je neujednačen početak.

U oblasti **energetske efikasnosti i obnovljive energije**, uočen je određeni napredak. Osnovana je radna grupa radi primjene akcionog plana za strategiju energetske efikasnosti. Međutim, akcioni plan o obnovljivim izvorima energije još nije usvojen. Pripreme u ovoj oblasti su na samom početku.

Napredak nije uočen u oblasti **nuklearne bezbjednosti i zaštite od zračenja**. Potrebno je usvojiti i primijeniti osnovna pravila u ovoj oblasti i osnovati odgovarajuće regulatorno tijelo.

Crna Gora mora pristupiti odgovarajućim međunarodnim konvencijama, prije svega Konvenciji o nuklearnoj bezbjednosti i Zajedničkoj konvenciji o sigurnosti zbrinjavanja potrošenog goriva i sigurnosti zbrinjavanja radioaktivnog otpada.

Uopšteno, u sektoru energetike je ostvaren izvjestan napredak, ali ostaje neujednačen. Potrebno je i dalje ulagati napore u ispunjenje zahtjeva iz Sporazuma o energetske zajednici.

4.2.6. Informaciono društvo i mediji

Postignut je mali napredak u oblasti **elektronskih komunikacija** i informacione tehnologije. Shodno strategiji koja je usvojena u junu 2006. godine za sektor elektronskih komunikacija, u toku su pripreme nacrtu novog primarnog zakona o elektronskim komunikacijama u skladu sa regulatornim okvirom Evropske unije iz 2002. godine. Teško je reći da je bilo ikakvih promjena na nivou konkurentnosti na tržištu telekomunikacija. Konkurencija i dalje postoji jedino na tržištu mobilne telefonije, gdje se pojavio i treći operater tokom izvještajnog perioda.

Tarife medjusistemskih veza su trebale da budu provjerene od strane regulatornog tijela (Agentel) do kraja 2006. godine, ali su ostale nepromijenjene u ovom izvještajnom periodu. Ovo je dovelo do dodatnog kašnjenja u uvođenju konkurencije u tržište fiksne telefonije. Druga pitanja, poput daljeg rebalansiranja tarifa i smanjenja broja ostalih tržišnih barijera, se moraju riješiti. Visoke naplatne cijene međunarodnih licenci su značajno smanjene.

Politika telekomunikacija je sada u nadležnosti Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija. Nadležni sektor u okviru ovog Ministarstva još nema dovoljno administrativnih kapaciteta.

Što se tiče dijela razvoja konkurentnosti tržišta, i dalje su potrebna praktična poboljšanja, s posebnim akcentom na primjenu postojećeg primjenjivog zakonodavstva, za koje se stiče utisak da je usporeno pripremanje novog zakonodavnog okvira. Potrebno je riješiti problem nedostatka posebne ekspertize i administrativnih kapaciteta kod nadležnih organa kako bi se povećao nivo ekspertize i nezavisnosti od jakih činioca na tržištu.

Došlo je do malog napretka u oblasti **informacionog društva**. Crna Gora još uvijek nije usvojila zakone koji su neophodni za usklađivanje sa *acquis-em* o uslovnom pristupu. Stvoren je zakonodavni okvir o elektronskoj trgovini i elektronskim potpisima.

U oblasti **audio-vizuelne politike**, usvojene su izmjene i dopune Zakona o kinematografiji tokom 2006. godine. Agencija za radio difuziju je usvojila pravilnik o kablovskim i bežičnim sistemima za prenos radio i televizijskih signala do krajnjih korisnika. Takođe, Agencija za radio difuziju je izdala višegodišnje licence radio i TV stanicama u martu 2007. godine, nakon što je utvrdila da su nosioci prava vlasništva ispunili sve programske i tehničke uslove propisane zakonskim aktima i agencijskim podzakonskim aktima. U maju 2007. godine, Agencija za radio difuziju je sprovedla intezivne programske i tehničke kontrole komercijalnih emitera bez višegodišnje licence i javnih servisa/emitera o usklađenosti sa tehničkim standardima (elektromagnetska kompatibilnost, zaštita zona i prolazi, nivo dozvoljenog zračenja u naseljenim oblastima, tehnički uslovi za prenošenje radio/TV programa, itd.) Pripremljen je i novi mehanizam za naplatu emitorskih usluga. U toku je unutrašnja reorganizacija javnog servisa.

Dva velika, značajna pitanja su ratifikacija UNESCO Konvencije o kulturnoj različitosti i potpisivanje i ratifikacija Evropske Konvencije o prekograničnoj televiziji.

Generalno, postignut je određeni napredak u oblasti informacionog društva i medija. Novo primarno zakonodavstva je potrebno radi djelotvorne liberalizacije tržišta elektronskih komunikacija. Nove zakonske mjere su, takođe, neophodne zbog usklađivanja sa *acquis-em* u oblasti pružanja usluga informacionog društva. Agencija za radio difuziju je veoma dobro organizovana, nezavisna je od Vlade i radi efikasno, ali Crna Gora još uvijek nije ratifikovala UNESCO Konvenciju o kulturnoj različitosti i još uvijek nije potpisala i ratifikovala Evropsku Konvenciju o prekograničnoj televiziji. Pripreme u ovoj oblasti su još uvijek u početnoj fazi.

4.2.7. Finansijska kontrola

Pripremljeno je nekoliko elemenata javne unutrašnje finansijske kontrole. Sporazum o administrativnoj saradnji između Generalnog direktorata za budžet i Ministarstva finansija je dogovoren u junu 2007. godine kako bi se olakšala razmjena informacija i ekspertize u oblasti javne unutrašnje finansijske kontrole i eksterne revizije. Ministarstvo finansija priprema nacrt strategije javne unutrašnje finansijske kontrole. Državna revizorska institucija je u fazi razvoja svojih kapaciteta kako bi preuzela INTOSAI standarde i najbolju praksu EU, i na taj način pristupila izradi strateškog plana svojih budućih aktivnosti.

U zaključku, javna unutrašnja finansijska kontrola i eksterna revizija se nalaze u ranoj fazi razvoja, a nezavisnost državne revizorske institucije tek treba adekvatno jačati.

4.2.8. Statistika

U pogledu **statističke infrastrukture**, godišnji program rada je pripremljen, ali izmjenjeni Zakon o statistici, kao ni Savjet za statistiku još uvijek nijesu dovoljno pozitivno uticali na razvoj nacionalnog statističkog sistema.

Značajan napredak je postignut na polju razvoja statističkog **registra** preduzeća. Ima funkcionalan interfejs za korisnike koji služi kao okvir za uzorak. Pripremaju se i mehanizmi ažuriranja podataka i smjernice za upotrebu.

U pogledu **klasifikacije**, jedini napredak je postignut u dijelu uvođenja HS2007 harmonizovanog sistema carinskih tarifa, dok je usklađenost sa EU standardima i dalje ograničena. U dijelu različite **sektorske statistike**, primjećen je sljedeći napredak:

Za dio demografske i socijalne statistike MONSTAT sprovodi istraživanja budžeta domaćinstava bez eksterne pomoći. Potrebna su poboljšanja u pogledu obima ovih istraživanja.

Istraživanja radne snage uspostavljena od 2005. godine su skoro u potpunosti usaglašena i neophodna dodatna poboljšanja će biti izvršena. Dostupna sredstva moraju biti koncentrisana na ove napore, kako bi se izbjegla preklapanja koja bi mogla biti štetna za stopu odziva i mogla bi da zbune korisnike.

U pogledu makro-ekonomske statistike MONSTAT je objavio podatke o BDP-u koji su djelimično usaglašeni sa SNA 93 i ESA 95, ali se nastavlja proces usklađivanja. Sprovedene su dvije ankete o potrošnji domaćinstava, ali je napredak u oblasti statistike cijena spor. U oblasti biznis statistike uočen je napredak u dijelu kratkoročne i strukturne biznis statistike, a urađena su i pilot istraživanja. U Centralnoj banci, nivo znanja o EU zahtjevima i razumijevanje praznina je značajno poboljšano.

U oblasti statistike spoljne trgovine napredak je ograničen. Rezultati u smislu proizvedenih statističkih podataka su nedovoljni. Nije uočen nikakav napredak na polju regionalne statistike. Nije bilo velikih koraka na polju poljoprivredne statistike i statistike ribarstva, ali je MONSTAT značajno povećao nivo znanja o EU zahtjevima vezanim za poljoprivrednu statistiku.

Sve u svemu, mali napredak je zabilježen. I dalje su kapaciteti upravljanja slabi i identifikovani su značajni nedostaci u statističkoj infrastrukturi. Potrebne su korektivne mjere, uključujući i jasno definisanje uloge svih uključenih činilaca i podizanje nivoa svijesti o neophodnosti pouzdane zvanične statistike na polju donošenja odluka u javnom i privatnom sektoru. Štoviše, da bi se postigao napredak, potrebno je povećati broj izvora i koristiti ih još efikasnije, postavljanjem jasnih kratkoročnih i dugoročnih prioriteta.

4.3. Pravda, sloboda i bezbjednost

4.3.1. Vize, kontrola granica, azil i migracije

Što se tiče **viznog režima**, Sporazum o viznim olakšicama između Crne Gore i Evropske zajednice potpisan je u septembru 2007. godine.

Međutim, kako Crna Gora nema dovoljan broj diplomatskih misija, vize za ulazak u Crnu Goru se izdaju u diplomatskim misijama Srbije. U toku su konsultacije i sa ostalim zemljama u kojima ne postoje diplomatske misije Srbije o načinu izdavanja viza i rješavanju toga problema. Takođe, vize se mogu dobiti i na graničnim prijelazima. Pošto je Crna Gora svakim danom sve poznatija turistička destinacija, potrebno je naglasiti da je pronalaženje sveobuhvatnog dugoročnog rješenja od izuzetnog značaja.

Lista zemalja za čije građane je potrebna viza za ulazak u Crnu Goru, kao i detaljne procedure koje se primjenjuju, još uvijek nijesu usklađene sa evropskim standardima. U toku su aktivnosti na uspostavljanju centralnog registra državljana. Nova putna dokumenta sa biometričkim obilježjima još uvijek nijesu počela da se izdaju. Početak izdavanja je pomjeren za april 2008. godine. U oblasti upravljanja vizama, Crna Gora je tek identifikovala glavne prioritete.

U oblasti **kontrole granica**, napredak je ograničen. Akcioni plan za primjenu strategije integrisanog upravljanja granicama je usvojen u decembru 2006. godine. Granična policija se sastoji od sljedećih organizacionih jedinica: Uprava za državnu granicu i prekogranične poslove sa odjeljenjima granične policije, a Uprava se sastoji od odjeljenja za prekogranične poslove i strance, i odjeljenja za kontrolu državne granice. U prvih osam mjeseci 2007. godina registrovano je oko 8,000,000 prelazaka granice, što je 108% više nego prethodne godine. Za 1,400 lica odbijen je zahtjev za ulazak, spriječeno je 206 nelegalnih prelazaka i otkriveno je 517 nelegalnih boravaka u zemlji.

Još uvijek postoji potreba za usvajanjem sekundarnog zakonodavstva o upravljanju graničnim prijelazima i uspostavljanjem koordinacionih mehanizama za integrirano upravljanje granicama na nacionalnom nivou. Još uvijek nijesu potpisani sporazumi ili memorandumi o razumijevanju o među-agencijskoj saradnji u oblasti upravljanja granicama. U ove svrhe osnovana je međuresorska komisija. Činjenica da je uprava za legalan boravak stranaca smještena unutar granične policije je donekle zabrinjavajuća, posebno imajući u vidu da se relevantna kancelarija za strance u Podgorici suočava sa teškoćama u radu u pogledu moderne opreme i jasnog definisanja odgovornosti.

Granična policija posjeduje dovoljnu količinu osnovne opreme, poput automobila i plovila, mada postoji nedostatak moderne informatičke opreme i kontrolnih uređaja. Pokrenuta je specijalistička policijska obuka, ali neophodno je da kroz nju prođe veliki broj službenika granične policije. Generalno, pripreme u oblasti kontrole granica su i dalje u ranoj fazi.

Određeni napredak je zabilježen u oblasti **azila**. Zakon o azilu je stupio na snagu u januaru 2007. godine. Kancelarija za azil, u čijoj nadležnosti je i donošenje odluka o prijavama za azil, osnovana je u februaru 2007. godine, u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. Od sticanja nezavisnosti Crne Gore, registrovan je ukupan broj od 10 prijava za azil.

Problemi u primjeni Zakona o azilu ostaju prisutni. Još uvijek ne postoji sekundarno zakonodavstvo. Kancelarija za azil i Državna komisija za azil, koja je druga instanca za provjeru prijave za azil, tek treba da postanu operativne u punom smislu riječi. Pravna pomoć i ovlašćeni prevodi još nijesu dostupni. Prihvatni centar za azilante i izbjeglice se gradi. U oblasti azila, pripreme Crne Gore nijesu posebno napredovale.

Nije zabilježen poseban napredak u oblasti **migracija**, izuzimajući činjenicu da je potpisan Sporazum o readmisiji između Crne Gore i Evropske zajednice u septembru 2007. godine. Crna Gora još uvijek nema Zakon o strancima. Ne postoje nikakve mogućnosti za zadržavanje stranaca za koje se utvrdi da u zemlji borave ilegalno.

U junu 2007. godine, registrovano je 417 stranih državljana koji žive u Crnoj Gori sa stalnom dozvolom za boravak, i 3,000 sa privremenom dozvolom za boravak. Shodno Zakonu o zapošljavanju i radu stranaca, Vlada u skladu sa migracionom politikom, stanjem i kretanjem na tržištu rada, godišnje utvrđuje broj radnih dozvola za strance. Praktična primjena ovog sistema je ograničena. Uz zakonski prijavljene strane državljanje, nije poznat broj stranaca koji nelegalno rade u Crnoj Gori, uglavnom iz zemalja zapadnog Balkana, Bugarske i Ukrajine.

U Crnoj Gori boravi oko 7,000 izbjeglica iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Takođe, u Crnoj Gori boravi i oko 16,000 raseljenih lica, uglavnom Roma i Srba sa Kosova, koji se suočavaju sa neriješenim statusom. Zvanični status raseljenih lica je u velikoj mjeri nedefinisan u postojećem zakonu. Zakonom im se ne daje pravo na prebivalište ili stalno boravište i tako se direktno utiče na pravo ostvarenja niza ekonomskih i društvenih prava. Posebno raseljena lica sa Kosova romske nacionalnosti čine najviše marginalizovanu grupu i često žive u neprihvatljivim uslovima. Potrebno je zakonski regulisati status raseljenih lica što je moguće prije. Neophodno je uključiti posebne odredbe u bilo koji zakon takve vrste kako bi se riješilo pitanje statusa raseljenih lica koja su trenutno bez statusa. Uopšteno gledano, pripreme u oblasti migracija zaostaju.

4.3.2. Pranje novca

Manji napredak je ostvaren u oblasti borbe protiv **pranja novca**. Nastavila se saradnja između relevantnih agencija. Trenutno, Uprava za spriječavanje pranja novca radi kao finansijska obavještajna jedinica. Ima 19 radnih mjesta, od kojih je 13 popunjeno. Tokom 2006. godine prijavljeno je 170,000 transakcija Upravi, od kojih je 29 prosljedjeno policiji i tužilaštvu pod sumnjom pranja novca, zajedno sa osam slučajeva koji su povezani sa drugim krivičnim djelima. Od januara do aprila 2007. godine, prijavljeno je 109,000 transakcija, sa 18 slučajeva koji su prosljedjeni nadležnim organima pod sumnjom pranja novca, zajedno sa četiri slučaja koja se tiču ostalih krivičnih djela. Uprava za spriječavanje pranja novca je ažurirala svoju listu indikatora sumnjivih transakcija u martu 2007. godine.

Međutim, pranje novca ostaje oblasti ozbiljne zabrinosti. Pripremljen je novi zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, ali jos uvijek nije usvojen u Skupštini. U policiji ne postoji posebna jedinica za borbu protiv pranja novca. Još uvijek ne postoji nikakav odgovarajući sistem praćenja i kontrole transakcija koje se realizuju van bankarskog sistema, posebno u oblasti trgovine nekretninama i unutrašnjih investicija. Neophodno je hitno preduzeti određene korake. Potrebno je da Crna Gora unaprijedi napore kako bi zamijenila transakcije u gotovini sa elektornskim transakcijama i time obezbijedila odgovarajuću kontrolu sumnjivih transakcija.

Uopšteno, pripreme u oblasti borbe protiv pranja novca nijesu baš napredovale.

4.3.3. Droge

Zapažen je određeni napredak na polju borbe protiv krijumčarenja **drogama** i prepoznavanja problema narkomanije u zemlji.

U periodu od januara do juna 2007. godine, Kancelarija za borbu protiv narkomanije organizovala je brojne aktivnosti na ovu temu u Crnoj Gori. Na osnovu Uredbe o organizaciji i načinu rada organa državne uprave, formirana je međuresorska radna grupa koju čine službenici na visokim pozicijama, kako bi se pripremila nacionalna strategija za suzbijanje i prevenciju narkomanije, s ciljem definisanja efikasnih mehanizama koji bi doprinijeli realizaciji ciljeva iz strategije. Još jedan od zadataka ove radne grupe je i sačinjavanje prijedloga akcionog plana za primjenu ove strategije. Potrebna je slična strategija za zatvorenike. Zakonodavstvo koje uređuje oblast prekursora je na snazi.

Osnovana je Grupa za suzbijanje krijumčarenja narkotika koja će se baviti pitanjima organizovanog kriminala u koji su uključeni narkotici. Ova grupa je, takođe, zadužena i za međunarodnu saradnju u oblasti borbe protiv krijumčarenja narkotika i ostalih bitnih pitanja koja se odnose na narkotike i narkomaniju na međunarodnom nivou. Ovu grupu podržava sedam policijskih jedinica u lokalnim centrima bezbjednosti. Novom Uredbom o organizaciji Uprave policije povećan je broj policijskih službenika u ovoj oblasti.

Međutim, Crna Gora se suočava sa problemom narkomanije unutar zemlje, kao i sa problemom tranzita i trgovine narkotika. Zabilježen je dalji rast u oblasti zavisnosti od droga, kao i u broju krivičnih djela vezanih za narkomaniju. Krivična djela vezana za droge ostaju glavna prijetnju cijelom društvu. Stoga je potrebno još ojačati organe sprovođenja zakona, i intenzivirati aktivnosti na polju borbe protiv narkomanije. Uopšteno govoreći, Crna Gora je počela da radi na postavljanju prioriteta u oblasti borbe protiv narkotika, ali trgovina narkoticima i dalje predstavlja ozbiljno zabrinjava.

4.3.4. Policija

Došlo je do određenog napretka na polju reorganizacije policije. Usvojeno je nekoliko zakonskih akata, posebno ističući Zakon o spriječavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim događajima, Uredbe o činovima i službenom položaju, naoružanju i opremi policijskih službenika, pravila o uslovima u pritvorskim i zatvorskim centrima, o načinu pružanja pomoći i podrške organima državne uprave i pravila o angažovanju policijskih službenika i disciplinskim procedurama. Policijska akademija je od oktobra 2006. godine potpuno operativna, upisano je prvih 45 studenata koji su započeli obuku u trajanju od 18 mjeseci.

Kancelarija Interpola se trenutno nalazi u okviru Sektora kriminalističke policije. Ova kancelarija će biti zadužena za međunarodnu policijsku saradnju. Trenutno ima 15 zapošljenih. U septembru 2006. godine postala je i punopravnom članicom Interpola. Redovno se razmjenjuju podaci o ukradenim vozilima, organizovanom kriminalu i krijumčarenju narkotika. I međunarodne potjernice su sada u bazi podataka, a od septembra 2006. godine uhapšeno je 12 prestupnika. Izdato je deset međunarodnih naloga za hapšenje za krivična djela počinjena u Crnoj Gori i pet obaviještenja o nestalim osobama je objavljeno, a sve u saradnji sa odsjekom kriminalističke policije.

Ipak, potrebno je još ojačati profesionalne kapacitete policije, posebno u odnosu na specijalizovane obuke i razvoj obavještajne službe i sredstava analize rizika. Oprema i prostorije još uvijek nijesu usklađene sa evropskim standardima.

Odjeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala još uvijek nije dovoljno opremljeno za obavljanje svojih zadataka. Još uvijek nije obezbijeđena bolja oprema, kao ni dodatne obuke za kancelariju Interpola. Reorganizovano je odjeljenje unutrašnje kontrole, ali niti obuke niti odgovarajuće prostorije i oprema nijesu obezbijeđeni. Broj policajaca je i dalje visok.

Generalno, zahvaljujući postignutom napretku, reforma policije je skromno unaprijeđena.

4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma

Nije došlo do posebnog napretka u borbi protiv **organizovanog kriminala**. Organizovani kriminal ostaje izvor ozbiljne zabrinutosti u Crnoj Gori.

Saradnja sa susjednim zemljama je veoma pozitivna, ali je i dalje potrebno da se unaprijedi razmjena obavještajnih podataka sa susjednim zemljama zbog operativnih razloga. Unutar same policije, postoji posebno odjeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala a osnovane su i posebne jedinice koje će se baviti posebnim oblicima organizovanog kriminala. Ovim jedinicama nedostaje kadar, oprema i obuke. Potrebno je još poboljšati Jedinicu za zaštitu svjedoka. Uopšteno, pripreme Crne Gore u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala zaostaju.

Određeni napredak je postignut u oblasti suzbijanja **trgovine ljudima**. U toku su zakonske reforme. Donijeta je nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima. Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima je sprovela niz različitih aktivnosti, od kojih su neke za cilj imale poboljšanje saradnje sa zemljama u regionu. Crna Gora nije zemlja u kojoj započinje proces trgovine ljudima, nego uglavnom zemlja preko koje se vrši tranzit ili je krajnja destinacija za žrtve trgovine ljudima.

Uopšte uzevši, Crna Gora je postigla skroman napredak na polju borbe protiv trgovine ljudima.

U Crnoj Gori nije izvještavano o aktima **terorizma**. Zakonski okvir za borbu protiv terorizma je obuhvaćen Krivičnim zakonikom i Zakonom o krivičnom postupku, kao i Zakonom o spriječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. U okviru policije postoji jedinica za borbu protiv terorizma. Obuke ove jedinice se realizuju u kontinuitetu, ali je i dalje potrebno unaprijediti njihovu opremu.

4.3.6. Zaštita ličnih podataka

Nije postignut napredak u oblasti zaštite podataka. Crna Gora još uvijek nije potpisala Prateći Protokol Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka, vezano za organe nadzora i prekograničnog protoka podataka. Još uvijek nije usvojen novi zakon o zaštiti ličnih podataka. Trenutno zakonodavstvo u ovoj oblasti nije u skladu sa Direktivom o zaštiti podataka. Još uvijek nije osnovan nadzorni organ za zaštitu podataka.

Situacija u oblasti zaštite podataka je veoma zabrinjavajuća. Neophodno je da Crna Gora uskladi svoje zakone sa zakonima Zajednice, posebno sa Direktivom o zaštiti podataka, kao jednu od prioriternih stvari, posebno imajući u vidu da se obavezala da će se povinovati tome od dana stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

STATISTIČKI ANEKS

Izvjestaj o napretku Crne Gore za 2007.

STATISTIČKI PODACI (od 5. 10. 2007.)												
Crna Gora												
Osnovni podaci	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Stanovništvo (hiljada)	1)	606	608	610	612	615	617	619	621	623	624	
Površina zemlje (km ²)	2)	13 837	13 834	13 830	13 831	13 833	13 833	13 833	13 833	13 812p	:	
Nacionalni računi	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Bruto društveni prihod (BDP) (milioni, državna valuta)	3)	:	:	:	1 999e	2 435e	:	:	:	:	:	
BDP (milioni, euro)		:	:	:	1 022e	1 245e	:	:	:	:	:	
BDP (eura po glavi stanovnika)		:	:	:	1 565e	1 898e	:	:	:	:	:	
BDP (kupovna moć po glavi stanovnika)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
SI: BDP (u kupovnoj moći po glavi stanovnika, EU-25=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
SI: Stopa rasta BDP-a (nacionalna valuta, pri stalnim cijenama, % promjene u odnosu na prošlu godinu)		:	:	:	3.1	-0.2	1.7	2.4	4.2	4.0		
SI: porast zaposlenosti (nacionalni računi, % promjene u odnosu na prošlu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Porast radne produktivnosti: porast BDP-a po glavi zaposlenog (% promjene u odnosu na prošlu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
SI: porast jedinice cijene rada (nacionalni računi, % promjene u odnosu na prošlu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
SI: radna produktivnost (BDP po kupovnoj moći po glavi zaposlenog, EU-25=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	

Bruto prihod po glavnim sektorima (%)																			
Poljoprivreda	4)	:	:	13.0	12.6	12.9	12.5	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Industrija	4)	:	:	20.0	22.0	21.1	20.8	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Građevinarstvo	4)	:	:	4.5	4.1	4.3	3.6	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usluge	4)	:	:	62.6	61.4	61.7	63.2	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni potrošački izdaci kao dio BDP-a (%)		:	:	93.5	101.6	108.0	102.7	102.7	100.7										
Domaćinstva i NPISH, kao dio BDP-a (%)		:	:	70.6	75.4	82.0	73.7	73.6	72.7										
Opšta vlada kao dio BDP-a (%)		:	:	22.9	26.2	26.0	29.0	29.0	28.1										
Formiranje bruto fiksnog kapitala, kao dio BDP-a (%)		:	:	17.6	18.2	15.3	14.4	:	:										
Promjene u zalihama, kao dio BDP-a (%)		:	:	3.8	4.7	2.3	0.7	:	:										
Izvoz robe i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	38.4	40.0	37.0	33.2	:	:										
Uvoz robe i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	53.3	64.5	62.6	51.0	45.3	55.5										
Industrija	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006								
Indeks obima industrijske proizvodnje (2000=100)		105.0	105.0	96.0	100.0	99.0	100.0	102.0	116.0	114.0	:								
Stopa inflacije	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006								
SI: indeks potrošačkih cijena, (ukupno, % promjene u odnosu na prošlu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:								
Platni bilans	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006								
Saldo tekućeg računa platnog bilansa ukupno (million euro)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:								
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: trgovinski balans (million euro)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:								
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: izvoz robe (million euro)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:								

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: uvoz robe (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: neto usluga (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: neto dohodak (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: neto tekući transferi (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
od kojih: Vladini transferi (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Direktna strana ulaganja u prijavljenoj trgovini (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Javne finansije										
Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ukupni vladin deficit/suficit, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Ukupni vladin dug, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Finansijski indikatori										
Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bruto strani dug ukupne ekonomije, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto strani dug ukupne ekonomije, u odnosu na ukupni izvoz (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Snabdijevanje novcem: M1 (novčanice, kovanice, depoziti, million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Snabdijevanje novcem: M2 (M1 plus depoziti starosti do dvije godine, million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Snabdijevanje novcem: M3 (M2 plus tržišni instrumenti, million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Ukupan kredit monetarnih finansijskih institucija rezidentima (konsolidovano) (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa: dnevna kamatna stopa, godišnje (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa pri pozajmljivanju (jedna godina), godišnje (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Depozitna kamatna stopa (jedna godina), godišnje (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Stopa razmjene eura: prosječno u periodu - 1 euro = ... domaća valuta	:	:	:	:	:	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Indeks stope razmjene (2000=100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Spoljna trgovina	Napomena													
Trgovinski balans: sva roba, svi partneri (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Vrijednost izvoza: sva roba, svi partneri (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Vrijednost uvoza: sva roba, svi partneri (million euro)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Uслови trgovine (indeks cijena izvoza / indeks cijena uvoza, % promjene u odnosu na prošlu godinu)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Izvoz ka EU-27 zemalja u vrijednosti ukupnog izvoza (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Uvoz iz EU-27 zemalja u vrijednosti ukupnog uvoza (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Demografija	Napomena													
Stopa prirodnog rasta: prirodna promjena (rođeni minus umrli) (na 1000 stanovnika)	1)	5.9	6.4	6.4	5.6	6.1	5.5	4.8	4.3	4.3	3.4	2.4	1.9	1.9

Stopa nezapošljenosti lica <25 godina: radna snaga starosti <25 koja je nezapošljena (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Dugoročna stopa nezapošljenosti: radna snaga koja je duži period nezapošljena (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Socijalna kohezija	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006										
Prosječno nominalno mjesečno primanje i plate (domaća valuta)	7)	136.0	104.6	164.4	96.6	107.8	149.1	173.9	195.3	213.1	246.0										
Indeks stvarnih primanja i plata: indeks nominalnih primanja podijeljen sa indeksom potrošnje (2000=100)		103.5	109.7	103.1	100.0	106.0	108.5	109.9	120.6	128.7	144.1										
SI: lica koja su rano napustila školovanje: dio populacije starosti 18-24 koji nije završio srednje obrazovanje i koje se trenutno ne obučava niti obrazuje (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:										
Životni standard	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006										
Broj putničkih automobila na 1000 stanovnika		:	:	173.5	173.8	150.9	161.4	171.9	176.1	190.9	:										
Broj preplata na usluge mobilne telefonije na 1000 stanovnika		:	:	:	:	599.4	750.0	674.7	779.0	871.9	:										
Infrastruktura	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006										
Gustina željezničke mreže (operativne linije, na 1000 km ²)		18.1	18.1	18.1	18.1	18.1	18.1	18.1	18.1	18.1	:										
Dužina puteva (1000 km)		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-										
Inovacije i istraživanja	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006										
SI: Utrošak na kadrove (javni troškovi za obrazovanje) u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:										

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
SI: Bruto domaći troškovi za istraživanja i razvoj, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
SI: Procenat domaćinstava koji imaju pristup internetu kod kuće (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Životna sredina	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SI: Ukupna emisija gasova, CO2 ekvivalent (tone, 1990=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Energetski intenzitet ekonomije (kg uljnog ekvivalenta na 1000 eura BDP-a)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Dio obnovljive energije u utrošku struje (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Putne takse kao dio u ukupnim taksama kopnenog saobraćaja (ograničena podjela) (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Energija	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Primarna proizvodnja svih energetskih proizvoda (1000 TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja nerafinisanog ulja (1000 TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja tvrdog uglja i lignita (1000TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (1000 TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Neto uvoz svih proizvoda energije (1000 TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto utrošak energije u zemlji (1000 TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Generacija struje (1000 GWh)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Pojoprivreda	Napomena	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (cijene proizvođača, prethodna godina=100)		109.0	99.0	106.0	95.0	107.0	106.0	101.0	104.0	:	:
Ukupno iskorišćeno poljoprivredno zemljište (1000 hektara)	8)	520p	519p	518p	518p	518p	518p	518p	518p	517p	:
Stoka: goveda (1000 grla, kraj perioda)	9)	176e	178e	180e	179e	178e	183e	175e	169e	:	:
Stoka: svinje (1000 grla, kraj perioda)	9)	24e	23e	22e	19e	21e	22e	24e	27e	:	:
Stoka: ovce i koze (1000 grla, kraj perioda)	9)	392e	333e	306e	293e	244e	240e	252e	254e	:	:
Proizvodnja i iskorišćavanje mlijeka na farmama (ukupno mlijeko, 1000 tona)	10)	163e	177e	195e	197e	194e	198e	203e	209e	:	:
Proizvodnja žitarica: žitarice (uključujući pirinač) (1000 tona, proizvodnja žetvom)	11)	7p	5p	5p	3p	4p	5p	4p	3p	3p	:
Proizvodnja žitarica: šećer (1000 tona, proizvodnja žetvom)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja žitarica: povrće (1000 tona, proizvodnja žetvom)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

SI: Strukturalni indikatori

e: procjena

f: predviđanje

p: provizorno

1. Izvor: Eurostat.
2. Ukupna teritorija obuhvata: poljoprivrednu oblast, šume, nepoljoprivrednu oblast.
3. Podaci dati u DEM.
4. Bez “Financial Intermediation Services Indirectly Measured (FISIM)”.
5. Starosna grupa se odnosi na ‘15+’.
6. Od 2004. se koristi nova metodologija koja je usklađena sa EU zahtjevima.
7. U periodu od 1997. Do 1999, domaća valuta je bila jugoslovenski dinar. Prema podacima Centralne banke Crne Gore zvanična stopa razmjene u 1997. je bila 1 DEM = 3.30 DIN; u periodu 1998-1999 bila je 1 DEM = 6.00 DIN; u 2000, domaća valuta je bila njemačka marka. Prema podacima Centralne banke Crne Gore zvanična stopa razmjene u 2000. je bila 1 EUR = 1.95583 DEM.
8. Poljoprivredna oblast obuhvata obradivo zemljište, kao i oblasti pod žitaricama, ribnjacima i jezerima.
9. Broj žive stoke u 1000 grla uključuje i preduzeća, koperacije i domaćinstva.
10. Izračunata neto vrijednost u 1000 tona; uključuje i preduzeća, koperacije, i domaćinstva.
11. Uključuje i domaćinstva, preduzeća i koperacije.

Rezolucija o zaključenju Sporazuma
o stabilizaciji i pridruživanju

Tekst usvojen od strane Parlamenta

U Strazburu, četvrtak, 13. decembar 2007.

Crna Gora

Rezolucija Evropskog parlamenta od 13. decembra 2007.godine o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica sa jedne, i Crne Gore sa druge strane.

Evropski parlament,

- polazeći od odluke Savjeta od 3. oktobra 2005.godine da otpočne pregovarački proces sa Srbijom i Crnom Gorom obzirom na zaključenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP),
- polazeći od usvajanja novog pregovaračkog dokumenta od strane Savjeta 24. jula 2006.godine, praćenog Deklaracijom o nezavisnosti koju je usvojila Skupština Crne Gore,
- polazeći od zaključenja pregovora o SSP od 1. decembra 2006. godine i potpisivanja sporazuma 15. marta 2007.godine,
- polazeći od prijedloga odluke Savjeta o potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Crne Gore u ime Evropske zajednice (COM(2007)0350),
- polazeći od prijedloga odluke Savjeta i Komisije o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica sa jedne, i Crne Gore sa druge strane (COM(2007)0350),
- polazeći od potpisivanja EU-Crna Gora sporazuma o viznim olakšicama i readmisiji od 18. septembra 2007.godine,
- polazeći od Izvještaja Komisije o napretku Crne Gore za 2007. godinu (SEC(2007)1434),

- polazeći od indikativnog višegodišnjeg finansijskog programskog dokumenta za Crnu Goru u okviru Pred-pristupnog instrumenta (2007-2009),
 - polazeći od Pravila 103(2) njegovih Proceduralnih pravila,
- A. budući da je Crna Gora jedna od potpisnica Sporazuma o energetske zajednicama,
 - B. budući da je Crna Gora potvrdila ratifikaciju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda (MKS) 23. oktobra 2006. godine,
 - C. budući da je budućnost Crne Gore u Evropskoj uniji,
 - D. budući da je Crna Gora potpisnica Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA); budući da pristupanje Crne Gore STO-u može biti ostvareno u 2008. godini,
 - E. budući da je na svom sastanku u Solunu 19.-20. juna 2003. godine Evropski savjet prepoznao da je budućnost Crne Gore u Evropskoj uniji, i budući da je to potvrđeno u više navrata od strane Savjeta i Parlamenta,
 - F. budući da SSP ustanovljava ugovorni odnos između Evropskih zajednica i Crne Gore u vitalnim oblastima institucijskog, društvenog i ekonomskog života zemlje,
 - G. budući da je dimenzija zaštite životne sredine od velike važnosti za ekonomski i društveni život Crne Gore, što je priznato Ustavom koji Crnu Goru određuje kao ekološku državu, i budući da je od izuzetne važnosti da deklaracije o namjerama budu podržane praktičnim mjerama i djelotvornim strukturama,

- H. budući da nezavisno, kompetentno i odgovorno sudstvo slobodno od korupcije igra presudnu ulogu u životu demokratske zemlje,
 - I. budući da pomoć Zajednice Crnoj Gori mora biti proporcionalna ugovornim obavezama koje proističu iz SSP,
 - J. budući da je, dogovorom između vladajuće koalicije i značajnog dijela opozicije, Skupština Crne Gore dvotrećinskom većinom usvojila novi Ustav Crne Gore 19. oktobra 2007.godine,
 - K. budući da je u 2007. godini ekonomija Crne Gore doživjela snažan rast (od skoro 8%) i porast obima direktnih stranih investicija (EUR 707 000 000); budući da je stopa nezapošljenosti trenutno na niskom nivou i po prvi put ispod 12%, budući da, ipak, ostaje zabrinutost u vezi sa deficitom platnog bilansa na tekućem računu,
 - L. budući da korupcija ostaje ozbiljan problem Crne Gore, i budući da po indeksu percepcije korupcije Transparency International-a Crna Gora ima prosječan rezultat 3.3 (na skali od 0 “visoko korumpirano” do 10 “u potpunosti čisto”),
1. Čestita Vladi Crne Gore na brzom zaključenju pregovora o SSP i na nedavnom potpisivanju ovog značajnog dokumenta;
 2. Smatra da je SSP prvi, ali značajan, korak za Crnu Goru prema pristupanju Evropskoj uniji i vjeruje da Sporazum predstavlja još jedan primjer pozitivnih promjena na zapadnom Balkanu čiji planovi za članstvo u EU mogu biti ostvareni; međutim, ukazuje crnogorskim vlastima da planovi za pristupanje moraju biti realno određeni, ne samo na osnovu prostog prenošenja standarda i pravila Zajednica u nacionalno zakonodavstvo, već i na stvarnim administrativnim i sudskim kapacitetima zemlje i opredjeljivanju dovoljnih sredstava,

koji su od ključne važnosti za razvoj pouzdanog zakonskog okvira u Crnoj Gori i njegovoj djelotvornoj primjeni što je osnovni preduslov za demokratski i ekonomski razvoj zemlje;

3. Sugerije da Komisija uzme u obzir jedinstvena iskustva tranzicionih reformi zemalja članica koje su se pridružile EU u 21. vijeku, kako bi izgradila nove radne mehanizme koji mogu biti od koristi Crnoj Gori;
4. Predlaže osnaženje uloge Skupštine Crne Gore, kao osnove parlamentarne demokratije, i smatra da bi tako trebala djelovati, osobito kao kontrolno tijelo, na primjer u oblasti javnih finansija;
5. Poziva Skupštinu Crne Gore da, u skladu sa svojom ulogom, aktivno doprinese procesu uzajamnog približavanja sa EU; podsjeća Vladu da mora aktivno uključiti Skupštinu Crne Gore u procese izgradnje stavova;
6. Apeluje na Vladu i Skupštinu Crne Gore da praktično realizuju ciljeve navedene u Članu 80. SSP, tako što će donijeti zakone i odredbe potrebne za garanciju nezavisnog i odgovornog sudstva; smatra, sa tim u vezi, da nove ustavne odredbe koje se tiču odgovornosti za imenovanje sudija smanjuju diskrecionu moć Skupštine i povećavaju autonomiju sudskog samoregulatornog tijela; podsjeća da je od suštinske važnosti da nezavisno, djelotvorno i nekorumpirano sudstvo bude u poziciji da sprovede punu i nepovratnu primjenu vladavine prava;
7. Apeluje na Vladu Crne Gore i na sudske vlasti da obezbijede svu neophodnu pomoć i saradnju italijanskim sudskim vlastima u pogledu zaključaka istrage o organizovanom kriminalu i švercu cigareta, koja uključuje poznate crnogorske političare, a koju mogu pratiti međunarodni nalozi za hapšenja;
8. Sa zadovoljstvom konstatuje kontinuiranu saradnju Crne Gore sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju i naglašava

da je to usko vezano za napredak Crne Gore prema članstvu u EU; apeluje na crnogorske vlasti da okončaju istražni postupak protiv Sretena Glendže, komandira ulcinjskog centra bezbjednosti, i protiv petorice bivših pripadnika policije, optuženih za ratne zločine tokom 1992; pozdravlja potpisivanje sporazuma sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju od 6. decembra 2007. godine o pružanju tehničke pomoći, kao i druge korake istih vlasti u smjeru okončanja svih suđenja pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u toku 2008.godine;

9. Pozdravlja hapšenje, početkom 2007.godine, na teritoriji Crne Gore, Vlastimira Đorđevića, bjegunca optuženog za ratne zločine i poziva crnogorske vlasti na dalju saradnju sa Srbijom i drugim susjednim zemljama u pravcu lociranja i hapšenja preostalih osumnjičenih za ratne zločine, a posebno Ratka Mladića i Radovana Karadžića;
10. Apeluje na crnogorske vlasti da usvoje i primijene proaktivne politike protiv korupcije, sa ciljem unaprijeđenja djelotvornosti javne uprave, borbe protiv organizovanog kriminala i trgovine ljudima, oružjem, cigaretama i drogom, pošto su to preduslovi za buduću integraciju u Evropsku uniju; podsjeća na važnost uspostavljanja sigurne klime za crnogorske građane, turiste i strane investitore i u tom smislu poziva na osnaženje nezavisnih tijela za monitoring korupcije;
11. Pozdravlja potpisivanje Sporazuma o viznim olakšicama i Sporazuma o readmisiji sa Crnom Gorom od 18. septembra 2007.godine kao prvi korak ka potpunom „bezviznom“ režimu, i poziva Savjet i Komisiju da ustanove konkretnu mapu puta i usvoje mjere predviđene za poboljšanje mogućnosti putovanja za veći dio građanstva, osobito mladih ljudi i studenata;
12. U tom smislu, pozdravlja otvaranje Zajedničkog aplikacionog centra za izdavanje viza državljanima Crne Gore u Podgorici koji bi trebalo da olakša procedure za izdavanje kratkoročnih viza, i poziva države članice da uzmu učešće u projektu Zajedničkog aplikacionog centra za izdavanje viza kako bi građanima/kama Crne Gore omogućile da uživaju sve prednosti sporazuma potpisanog u tu svrhu;

13. Poziva crnogorske vlasti da shvate potpisivanje Sporazuma kao priliku da sprovedu energične reforme u oblastima poput vladavine prava, borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije, jačanja granične kontrole i unaprijeđenja crnogorskih administrativnih kapaciteta;
14. Naglašava značaj Člana 114 SSP, koji sadrži obavezu "razvijanja djelotvorne i odgovorne javne uprave u Crnoj Gori", i apeluje na Vladu da usvoji propise potrebne da se osigura transparentno zapošljavanje osoblja i karijerno napredovanje u javnoj upravi, te da se u potpunosti iskoristi, uz pomoć Komisije, pomoć Zajednice i *twinning* instrumenti za javne institucije;
15. Žali zbog potpisivanja sporazuma između Sjedinjenih američkih država i Crne Gore po kojem Crnogorci jamče da neće izručivati osoblje SAD-a Međunarodnom sudu pravde (MSP), a da će za uzvrat SAD obezbijediti vojnu pomoć Crnoj Gori (tzv. „Sporazum o Članu 98“); podsjeća da se EU protivi ovakvim dogovorima pošto oni podrivaju autoritet MSP; očekuje da će Crna Gora uzeti u obzir stanovište koje po ovom pitanju zauzima EU, te da će usvojiti odgovarajuće mjere;
16. Naglašava da je razvoj ekološki održivog turizma od ključne važnosti za ekonomsku budućnost Crne Gore; insistira na potrebi usvajanja koherentnog pravnog okvira za zaštitu životne sredine i master plana za zaštitu obalnog područja, i apeluje na Vladu da osnuje nezavisna operativna tijela odgovorna za osiguranje poštovanja osjetljive ekološke ravnoteže naročito u obalnom području, ali takođe i u nacionalnim parkovima u unutrašnjosti zemlje, i žali zbog činjenice da Član 96 SSP-a ne sadrži jasne obaveze u vezi sa ovim pitanjem;
17. Žali zbog tekuće špekulacije imovinom i nekretninama i njenog negativnog uticaja na održivi razvoj zemlje, uglavnom zahvaljujući slaboj i nedovoljnoj kontroli od strane države i lokalnih vlasti;
18. Primjećuje da Crna Gora *de facto* koristi euro kao zvaničnu valutu; ukazuje na to da je postojeća upotreba eura za koju se Vlada odlučila u izuzetnim okolnostima, u potpunosti različita od članstva u euro

zoni; podjeća da je, u cilju pridruživanja zemlje euro zoni, neophodno da svi kriterijumi definisani Ugovorom budu ispunjeni, što uključuje ispunjenje visokog stepena održive konvergencije;

19. Apeluje na Vladu Crne Gore da, što je moguće prije, primjeni nacionalni zakon o zaštiti krajolika – osobito obalnog područja – i voda i morskog dobra, i da primijeni master plan za integrisano upravljanje otpadom i otpadnim vodama, sa posebnim akcentom na promovisanje razvrstavanja otpada u obalnim turističkim odmaralištima i obezbijedenjem izgradnje obnovljivih izvora grijanja; posebno ukazuje na osjetljivu ekološku ravnotežu u Kotorskom zalivu i hitnu potrebu za usklađenom akcijom u cilju očuvanja ovog izuzetno lijepog prirodnog i arhitektonskog naslijeđa;
20. Preporučuje crnogorskim vlastima da daju praktičan doprinos ostvarenju ciljeva predviđenih Članom 109 SSP-a i da što je moguće prije izgrade fabrike koje koriste obnovljive izvore energije; apeluje na Komisiju da pomogne Vladi Crne Gore u pronalaženju javnih ili javnih/privatnih fondova potrebnih za izgradnju ovih fabrika; primjećuje da nacrt crnogorske Strategije energije 2025 Programa razvoja Ujedinjenih nacija za Crnu Goru pruža mogućnost da se crnogorski energetski sektor učini pogodnijim za očuvanje životne sredine i naglašava njenu važnost za razvoj zemlje;
21. Primjećuje da su direktna strana ulaganja u Crnu Goru većinom investicije u nepokretnu imovinu; pozdravlja usvajanje prostornog plana od strane Vlade Crne Gore, i poziva na njegovu punu primjenu u cilju zaštite obale od prekomjerne gradnje; istovremeno smatra da građevinske inspekcije u tome igraju važnu ulogu i da treba uzeti u razmatranje moratorijume na gradnju u osjetljivim oblastima;
22. Izražava zabrinutost zbog nedostatka transparentnosti i zbog kulture monopola u političkim i ekonomskim strukturama, koje ugrožavaju razvoj Crne Gore u pravcu demokratskog društva i tržišne ekonomije;

23. Uzima u obzir da je izrada i primjena sveobuhvatnog dugoročnog razvojnog ekonomskog plana, kao i obračunavanje sa značajnom „sivom ekonomijom“ Crne Gore od ključne važnosti za primjenu SSP-a; poziva crnogorske vlasti da se odlučnije posvete rješavanju pitanja zapošljenosti, jednom od najozbiljnijih ekonomskih i društvenih problema sa kojima se suočava crnogorsko društvo i da nastave sa ekonomskim politikama koje imaju za cilj kreiranje otvorene konkurentne i transparentne poslovne klime;
24. Ukazuje na važnost razvoja kombinovane transportne mreže koja nije opremljena isključivo za putni transport; uzima u obzir da bi ovaj cilj mogao biti ostvaren partnerstvom sa privatnim sektorom i kroz izdavanje državnih obveznica; preporučuje dalje obnavljanje željezničke pruge i rekonstrukciju djelimično zastarjelog kolosjeka Podgorica – Nikšić i onog prema albanskom pograničnom gradu Skadru;
25. Poziva Vladu Crne Gore da nađe dugoročno rješenje za pitanja smještaja i državljanstva izbjeglica iz susjednog Kosova, na osnovu Evropske konvencije o državljanstvu iz 1997.godine i novousvojenoj Konvenciji Savjeta Evrope o izbjegavanju stanja bezdržavnosti, vezano za problematiku država nasljednica;
26. Apeluje na crnogorske vlasti da još efikasnije koordiniraju angažman Crne Gore u programima Zajednica, osobito u oblasti obrazovanja i obuke; naglašava da takvi programi mogu biti efikasno sredstvo za unaprijeđenje kvaliteta postojećeg obrazovanja i obuke i za stvaranje novih prilika za studiranje uključujući i periode studiranja u inostranstvu, mladima iz Crne Gore; smatra da treba razmisliti, u saradnji sa Komisijom, o najboljem načinu za promociju *twinning* programa i sporazuma o partnerstvu između Crne Gore i država članica EU; smatra da će liberalizacija viznog režima olakšati uključivanje Crne Gore u programe Zajednica;
27. Poziva Vladu Crne Gore da primijeni reforme u zakonima o medijima, posebno Zakona o medijskoj transparentnosti i sprječavanju medijske

koncentracije, u cilju postizanja veće transparentnosti i spriječavanja monopolizacije medija kako štampanih, tako i elektronskih; poziva Skupštinu Crne Gore da obezbjedi nezavisnost Savjeta Radio Televizije Crne Gore (RTCG), uključivanjem istinskih predstavnika svih dijelova društva, čime bi pomogla potpunu transformaciju RTCG u profesionalni javni servis;

28. Smatra da je od ključne važnosti ojačati i održati nezavisne medije sa uravnoteženim izvještavanjem;
29. Jako žali što nije bilo razrješenja u slučaju ubistva novinara Duška Jovanovića, koji je ubijen u toku objavljivanja serije članaka o švercu cigareta i drugim oblicima organizovanog kriminala u Crnoj Gori;
30. Apeluje na Vladu Crne Gore da garantuje slobodu štampe, i traži istragu o napadu na Željka Ivanovića, direktora nezavisnog dnevnika „Vijesti“, koji se dogodio Podgorici, 1. septembra 2007. godine;
31. Ističe važnost uloge koju civilno društvo može imati u razvoju demokratije i vladavine prava time što ukazuje na društvene probleme i osjetljive političke teme; u tom smislu zahtjeva veću zaštitu i bolje uslove za aktiviste civilnog društva;
32. Primjećuje angažman Vlade Crne Gore u promociji kulturne saradnje, i traži da civilno društvo bude uključeno u većoj mjeri u kulturni sektor, između ostalog i kroz podsticanje raznih vrsta udruživanja i promovisanje saradnje među ljudima;
33. Pozdravlja inicijative da se crnogorskim studentima/kinjama omogući studiranje u EU; poziva države članice EU da nađu nove oblike saradnje sa crnogorskim narodom;
34. Žali zbog odlaganja otvaranja kancelarije delegacije Komisije u Crnoj Gori; upućuje na značaj vidljivosti prisustva EU u Crnoj Gori, osobito s obzirom na stupanje na snagu SSP-a; pozdravlja činjenicu da je Komisija pokrenula procedure za zapošljavanje osoblja u kancelariji delegacije u Podgorici i vjeruje da će one biti što prije uspješno realizovane;

35. Pozdravlja otvaranje novog graničnog prijelaza u Šćepan Polju 1. oktobra 2007.godine i u vezi s tim najavu o otvaranju još graničnih prijelaza; u tom smislu pozdravlja razvoj dobrosusjedskih odnosa;
36. Primjećuje da će trajni sporazum u vezi sa hrvatsko-crnogorskom granicom morati da zamijeni postojeći privremeni sporazum zaključen između Hrvatske i ondašnje državne zajednice Srbije i Crne Gore; mišljenja je da se postojeći privremeni sporazum o poluostrvu Prevlaka pokazao kao izvrsna osnova za novi trajni sporazum;
37. Pozdravlja usvajanje novog teksta Ustava od strane Skupštine Crne Gore; vjeruje da novi Ustav uvodi jasniju podjelu moći između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i pruža dovoljnu zaštitu nacionalnih manjina;
38. Smatra da je novi tekst Ustava korak u pravom smjeru koji pruža dalju potvrdu o volji Crne Gore za punu integraciju u EU; mišljenja je, međutim, da kada su jednom preduzeti odgovarajući koraci ka unaprijeđenju odgovornosti sudija i iskorjenjivanju endemske korupcije koja narušava sliku crnogorskog sudstva, odredbe o imenovanju i razrješenju sudskih vlasti trebaju biti unaprijeđene radi bolje zaštite nezavisnosti sudstva;
39. Smatra da regionalna saradnja između država zapadnog Balkana može biti djelotvoran instrument za rješavanje političkih, ekonomskih i socijalnih problema; pozdravlja pristupanje Crne Gore CEFTA sporazumu, što će značajno doprinijeti ekonomskom razvoju zemlje; apeluje na Komisiju da pomogne crnogorskim vlastima u jačanju saradnje sa susjednim zemljama u oblasti energetike, zaštite životne sredine i transporta; ističe značaj regionalne saradnje za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju;
40. Upućuje Predsjednika da proslijedi ovu Rezoluciju Savjetu, Komisiji, vladama i skupštinama država članica i Vladi Crne Gore.

CIP

